

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Et krav om subjektiv skyld ved illeggelse av foretaksstraff og overtredelsesgebyr?

En vurdering av skyldkravet i lys av HR-2021-797-A og EMD-praksis

Daniel Ingebrigtsen

Masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, Vår 2022

Innholdsfortegnelse

Del I - Introduksjon	1
1 Innledning.....	1
1.1 Tema og problemstilling.....	1
1.2 Aktualitet og historie	1
1.2.1 Foretaksstraff.....	1
1.2.2 Administrative sanksjoner (overtredelsesgebyr)	2
1.3 Rettskildebildet og metode	3
1.3.1 Rettskildebildet.....	3
1.3.2 Tolkningen av EMK og EMD-praksis	4
1.3.3 Omfattes foretak (juridiske personer) av EMK?	5
1.3.4 Overtredelsesgebyr.....	6
1.4 Fremstillingen videre	6
Del II – Om foretaksstraff og overtredelsesgebyr.....	7
2 Foretaksstraff.....	7
2.1 Historisk utvikling	7
2.1.1 Det alminnelige skyldkravet.....	8
2.2 Straffeloven § 27 – Straff uten skyld?	10
2.2.1 Innledning.....	10
2.2.2 Ordlyd.....	10
2.2.3 Forarbeider	12
2.2.4 Reelle hensyn	13
2.2.5 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)	14
2.2.6 HR-2021-797-A	23
2.2.7 Bemerkninger til HR-2021-797-A	25
3 Overtredelsesgebyr.....	31
3.1 Innledning.....	31

3.1.1	Forholdet til Grunnloven og EMK.....	33
3.1.2	Forholdet til Forvaltningsloven.....	34
3.1.3	Forholdet mellom foretaksstraff og overtredelsesgebyr.....	36
3.2	Skyldkravet.....	38
3.3	HR-2021-797-A.....	38
3.4	Forslag til endringer i forvaltningsloven.....	41
Del 3 – Rettspolitiske drøftelser.....		42
4	Betenkninger til dagens rettsbilde.....	42
4.1	Intro.....	42
4.2	Merknader til HR-2021-797-A.....	42
4.2.1	Høyesterett går langt i å tolke EMD utvidende.....	42
4.2.2	Høyesterett gjengir kun deler AV G.I.E.M.-dommen.....	44
4.2.3	Bør uttalelsene i dommen forstås slik at de skal gjelde for forvaltningssanksjoner?.....	45
4.2.4	Oppsummering HR-2021-797-A.....	48
4.3	Konsekvenser av dagens rettskildebilde.....	49
4.3.1	Praktiske konsekvenser – oppheving av vedtak om overtredelsesgebyr.....	49
4.3.2	Praktiske konsekvenser – illeggelse av overtredelsesgebyrer.....	51
5	Avsluttende bemerkninger.....	53
Litteraturliste.....		55
Lover.....		55
Traktater.....		55
Forarbeider.....		55
Rettspraksis.....		57
EMD-praksis.....		58
Litteratur.....		59
Artikler.....		60

Del I - Introduksjon

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Ut fra ordlyden i dagens lovverk kan et foretak ilegges foretaksstraff og overtredelsesgebyr selv om ingen enkeltperson har utvist skyld. Høyesterett konkluderte i en dom fra april 2021 med at mangelen på et subjektivt skyldkrav ved ileggelse av foretaksstraff står i strid med menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 7, og som en konsekvens må straffeloven § 27 første ledd andre setning tolkes i strid med ordlyden.¹²

Det finnes en rekke bestemmelser i den offentligrettslige lovgivningen som gir forvaltningen mulighet til å ilegge administrative sanksjoner. I akvakulturloven § 30 følger det at et foretak kan ilegges et overtredelsesgebyr dersom foretaket eller noen som opptre på vegne av det overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av akvakulturloven.³ I likhet med foretaksstraffen i straffeloven § 27 kan overtredelsesgebyr ilegges uten at det foreligger skyld. Det objektive skyldkravet har store likhetstrekk med skyldkravet i foretaksstraffen, og skal etter forarbeidene tolkes på samme måte.⁴ Etersom foretaksstraffens rettsituasjon i skrivende stund er uklar, reiser det spørsmål om hvordan dette påvirker anvendelsen av overtredelsesgebyrer.

Avhandlingens tema er skyldkravet i foretaksstraff og i den administrative reaksjonen overtredelsesgebyr. Problemstillingen er hvilket skyldkrav som gjelder for sanksjonsformene, og om dem er hensiktsmessig å praktisere i tråd med HR-2021-797-A.

1.2 Aktualitet og historie

1.2.1 Foretaksstraff

Siden inntredelsen av den tidligere bestemmelsen om foretaksstraff i straffeloven av 1902 § 48a, har det vært et omdiskutert tema om hvorvidt et subjektivt skyldkrav bør foreligge ved

---

¹ HR-2021-797-A

² Lov 20. Mai 2005 nr. 8 om straff (straffeloven – strl.)

³ Lov 17. Juni 2005 nr. 79 om akvakultur (akvakulturloven)

⁴ Prop. 62 L (2015–2016) s. 199 første spalte.

ileggelse av foretaksstraff. Når den nye straffeloven av 2005 var under behandling, ble det i forarbeidene inngående diskutert om det burde bli inntatt et krav om subjektiv skyld. Departementet argumenterte for at den nye regelen ikke skulle inneholde et krav om subjektiv skyld, og begrunnet dette med blant annet straffebudets effektivitet, retts tekniske og prosess-økonomiske hensyn.⁵

Skyldkravet ved ileggelse av foretaksstraff ble derfor i Straffeloven av 2005 § 27 første ledd lydende «*det gjelder selv om ingen enkeltperson har utvist skyld eller har skyldevne etter § 20*». Foretak kunne altså straffes selv om det ikke kunne bevises at noen enkeltperson hadde utvist den nødvendige skyld, og et selskap kan bli holdt ansvarlig både for anonyme og kumulative feil. Denne praksisen ble opprettholdt gjennom flere år, med generell enighet i domstolene, blant annet gjennom Rt. 2007 s. 1684.

I de siste årene har spørsmålet imidlertid blitt tatt opp på dagsordenen igjen. Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) avsa i storkammerdom av 28. Juni 2018, G.I.E.M. S.r.l. med flere mot Italia (heretter G.I.E.M.-dommen) at det i den foreliggende saken var nødvendig å påvise skyld hos en fysisk person i foretaket i form av en «mental link» for å kunne ilegge straff.⁶ Dette spørsmålet ble i Norge satt på spissen av Høyesterett i HR-2021-797-A, hvor Høyesterett konkluderte med at det ikke var forenlig med EMK å opprettholde et slikt rent objektivt ansvar, og viste til uttalelser i storkammerdommen fra EMD.

Resultatet av Høyesterettsdommen av 2021 er at bestemmelsen om foretaksstraff ikke kan anvendes etter sin ordlyd, og foretak kan derfor ikke straffes for kumulative feil. Dette medfører en rekke problemstillinger for anvendelsen av bestemmelsen, som vil bli drøftet i oppgaven. En av hovedproblemstillingene er hvordan Høyesterettsdommen påvirker anvendelsen av overtredelsesgebyr, som har store likhetstrekk med foretaksstraffen.

1.2.2 Administrative sanksjoner (overtredelsesgebyr)

Administrative sanksjoner har historisk sett vært mest aktuelt i skatteretten og i konkurranseloven. Men i 2003 kom utredningen NOU 2003:15 («Fra bot til bedring») som blant annet konkluderte med at foretaksstraff kunne ilegges på tilnærmet objektivt grunnlag. Utredningen førte til at mange rettsområder fikk sine egne administrative sanksjoner,

---

⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 242

⁶ *G.I.E.M. S.r.l. and others v. Italy* [GC], no. 1828/06, avsnitt 242

eksempelvis reguleres overtredelsesgebyr for oppdrettsselskapene gjennom akvakulturloven § 30. I dag er det blitt vanlig med en hjemmel for overtredelsesgebyr i offentligrettslige lover, og det er nærmere 50 lover som har sin egen hjemmel om administrative sanksjoner.⁷

Den generelle hjemmelen for administrative foretakssanksjoner er forvaltningsloven § 46, som hentet sin formulering fra straffeloven § 27 første ledd, og er ifølge forarbeidene ment til å forstås på samme måte. Det ble i forarbeidene lagt til grunn at det heller ikke i forvaltningsloven er noe krav om subjektiv skyld hos enkeltpersoner, basert på de samme effektivitetshensyn som ble lagt til grunn av departementet i forarbeidene til straffeloven 2005.⁸

Ettersom overtredelsesgebyrene har sin generelle hjemmel i forvaltningsloven § 46, som videre er tuftet på straffeloven § 27, er det naturlig å drøfte hvilken effekt Høyesteretts nylige avsagte avgjørelse har for ileggelse av overtredelsesgebyr, og hvilke konsekvenser dette vil få i praksis.

1.3 Rettskildebildet og metode

1.3.1 Rettskildebildet

Oppgaven tar for seg et dagsaktuelt tema hvor de sentrale rettskilder følger av den alminnelige juridiske metode, som bygger på lovtekst, forarbeider, rettspraksis, juridisk teori og reelle hensyn. Ved oppnevningbrev fra Justis- og beredskapsdepartementet 31. mai 2018 ble advokat Knut Høivik tildelt oppdraget å evaluere reglene om foretaksstraff og korrupsjon.⁹ Utredningen ble lagt frem 26. mai 2021 og er sentral for oppgavens tema og problemstilling. Videre ble det i HR-2021-797-A fremstilt prinsipalt viktige uttalelser om tolkningen og anvendelsen av foretaksstraff etter straffeloven § 27, som i stor grad representerer dagens rettskildebilde om foretaksstraff. Borgarting lagmannsrett avsa senere i 2021 en dom hvor det ble gitt noen interessante uttalelser om skyldkravet ved foretaksstraff, som nå har fått anken sin fremmet til Høyesterett og avventer behandling.¹⁰

---

⁷ Prop. 62 L (2015-2016) s. 23

⁸ Prop. 62 L (2015–2016) s. 199 første spalte, og pkt. 11.1.

⁹ (Høivik, Foretaksstraff og korrupsjon, 2021)

¹⁰ HR-2021-2425-U

1.3.2 Tolkningen av EMK og EMD-praksis

Avhandlingen befinner seg i stor grad i grenseland mellom norsk rett og EMK, og det må derfor klargjøres hvilken plass disse rettskildene har i rettsanvendelsesprosessen.

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) er en internasjonal avtale som er inngått av 47 medlemsland, hvor statene forplikter seg overfor hverandre til å sikre individets friheter og rettigheter. Konvensjonen trådte i kraft 3. september 1953, og ble ratifisert av Norge i 1952. I 1999 ble EMK inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven, og er dermed en del av norsk rett.

Det følger av menneskerettsloven § 2 nr. 1 at konvensjonen med tilleggsprotokoller skal gjelde som norsk lov i den utstrekning de er bindende for Norge.¹¹ I tilfellet hvor det oppstår motstrid mellom nasjonal lovgivning og EMK, vil konvensjonen gå foran bestemmelser i annen lovgivning, jf. Menneskerettsloven § 3. EMK har derfor forrang ved motstrid med nasjonal lovgivning.

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) er konvensjonens egen domstol, som gjennom avgjørelser og dommer tolker og fastlegger konvensjonens innhold. Det følger av EMK artikkel 46 at statene er forpliktet til å «rette seg etter domstolens endelige dom i enhver sak de er part i». Dette innebærer at dommene fra EMD vil være rettslig bindende for medlemsstatene, og således en sentral rettskilde.

Hvordan Høyesterett tolker og forstår EMK vil også få betydning for dens anvendelse i norsk rett. I Rt. 2005 s. 833 la Høyesterett frem at ved anvendelsen av EMK skal norske domstoler foreta en selvstendig tolkning, hvor samme metode som EMD benyttes. Videre uttalte de at:

«Norske domstoler må således forholde seg til konvensjonsteksten, alminnelige formålsbetraktninger og EMDs avgjørelser. Det er likevel i første rekke EMD som skal utvikle konvensjonen. Og dersom det er tvil om forståelsen, må norske domstoler ved avveiningen av ulike interesser eller verdier kunne trekke inn

---

¹¹ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

verdiprioriteringer som ligger til grunn for norsk lovgivning og rettsoppfatning.»¹²

Norske domstoler og rettsanvendere skal dermed tolke EMK selvstendig, men ta utgangspunkt i den metoden som EMD benytter. Selv om tolkningen kan være selvstendig, bør domstolene utvise forsiktighet ved å tolke konvensjonsteksten utvidende og dynamisk. Dette gjelder særlig ut over det som er bestemt av EMD i sine avgjørelser, ettersom det er EMDs oppgave å tolke og videreutvikle EMK.

EMD må imidlertid aldri innta en posisjon hvor de kan fremstå som en fjerde instans for medlemsstatenes rettssystem, omtalt av EMD som «fjerdeinstansdoktrinen».¹³ Dette innebærer at ikke hvilken som helst sak blir fremmet for domstolen, og det kreves at spørsmålet som skal behandles omhandler et konvensjonsbrudd. Videre må også de saker som behandles ha gjennomgått uttømmende behandling av nasjonale rettsmidler, som det fremgår av EMK artikkel 35. Dette gjør EMDs håndheving av saker delvis subsidiær, i den grad bare saker som omhandler konvensjonsbrudd og er totalt behandlet i et land kan behandles. Fjerdeinstansdoktrinen kommer blant annet til uttrykk i saken *G. mot Storbritannia*, hvor EMD direkte presiserer at det ikke er deres oppgave å diktere innhold i nasjonal lovgivning.¹⁴

Ettersom EMD har en meget omfattende mengde med avgjørelser, vil jeg i avhandlingen forholde meg til de avgjørelsene som etter mitt skjønn best belyser EMDs syn på de spørsmål og problemstillinger som behandles i avhandlingen.

1.3.3 Omfattes foretak (juridiske personer) av EMK?

EMK gir ikke direkte uttrykk for at juridiske personer omfattes av konvensjonen, ut over at «everyone» vernes i medhold av EMK artikkel 1. Høyesterett har imidlertid i kjennelsen HR-2011-1118-A enstemmig slått fast at vernet mot selvinkriminering i EMK artikkel 6 nr. 1 også gjelder for juridiske personer, med mindre andre holdepunkter foreligger.

---

¹² Rt. 2005 s. 833 avsnitt 45

¹³ Kommer til uttrykk blant annet i EMD-praksis; *Kemmache v. France*, 1994, no. 17621/91, avsnitt 44

¹⁴ *G. v. United Kingdom* [GC], 2011, no. 37334/08, avsnitt 27

1.3.4 Overtredelsesgebyr

Det finnes hjemler for overtredelsesgebyr i nærmere 50 lover i norsk rett. For ryddighetens skyld vil jeg derfor anvende overtredelsesgebyr etter akvakulturloven § 30 som eksempel gjennom oppgaven, og gjøre drøftelser rundt anvendelsen av denne bestemmelsen.¹⁵

Fiskeriforvaltningen kan benytte overtredelsesgebyrer ved mindre overtredelser av akvakulturloven med hjemmel i § 30. Bestemmelsen lyder:

«Et foretak kan ilegges overtredelsesgebyr dersom foretaket eller noen som har handlet på foretakets vegne overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av loven. Dette gjelder selv om ansvaret for overtredelsen ikke kan rettes mot noen enkeltperson.»

Bestemmelsens første ledd annen setning representerer skyldkravet, som fremstår som et rent objektivt ansvar. Av bestemmelsens andre ledd fremgår det imidlertid flere momenter som kan vektlegges ved avgjørelsen om et foretak skal ilegges overtredelsesgebyr. Herunder er momenter som overtredelsens grovhet, om det er tilstrekkelig internkontroll, om overtredelsen er gjort for å fremme foretakets interesser mm. Annet ledd gir således uttrykk for at det bør gjøres en vurdering av om foretaket er å klandre i noen som helst grad før vedtak om gebyr avgjøres, og gir uttrykk for at bestemmelsen ikke er så objektiv som det fremstår av første ledd.

Utformingen av bestemmelsen er lik den overordnede bestemmelsen i forvaltningsloven § 47,¹⁶ og forarbeidene til forvaltningsloven og andre kilder som omtaler fvl. § 47 ansees derfor som sentrale for forståelsen av akvakulturloven § 30. Begge bestemmelsene har store likhetstrekk med utformingen i straffeloven § 27 og 28.

1.4 Fremstillingen videre

Etter innledningen vil jeg gjennomgå foretaksstraff og overtredelsesgebyr for å fastslå hvordan bestemmelsene skal anvendes etter dagens rettskildesituasjon. Herunder vil jeg gjennomgå på hvilken måte HR-2021-797-A påvirker sanksjonsformene, problematisere deres innhold i henhold til EMK og se på likheter og ulikheter av sanksjonsformene.

---

¹⁵ Lov 17. Juni 2005 nr. 79 om akvakultur (akvakulturloven – akl.)

¹⁶ Lov 10. Februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven – fvl.)

Etter rettstilstanden er fastslått vil jeg gå inn i en rettspolitisk drøftelse av rettstilstanden. Først vil jeg se på noen punkter hvor HR-2021-797-A kan kritiseres, og stille spørsmål ved noen av de vurderingene som er tatt. Deretter vil jeg se nærmere på hvordan dagens anvendelse av sanksjonsformene medfører en rekke problemstillinger for fiskeriforvaltningen, herunder belyse og forsøke å gi noen svar på hvordan disse problemene kan løses.

Del II – Om foretaksstraff og overtredelsesgebyr

2 Foretaksstraff

2.1 Historisk utvikling

Tidlig i straffelovens opprinnelse var det et grunnleggende prinsipp om at straffansvar bare kunne ilegges de personlig skyldige, og utgangspunktet var derfor at et foretak ikke kunne straffes.¹⁷ Prinsippet kom klart til uttrykk i Rt. 1938 s. 411 hvor Høyesterett fastslo at et foretak ikke kan utvise skyld, og at det derfor er en «helt sikker rettssetning at en juridisk person ikke kan straffes [...]».¹⁸ I den moderne strafferettshistorien er straffansvar for foretak et relativt nytt fenomen i Norge, og hverken kriminalloven av 1842 eller den opprinnelige straffeloven inneholdt bestemmelser om dette.¹⁹²⁰

Som resultat av industrialiseringen i Norge, en utvikling av et kapitalistisk økonomisk system og aksjeselskap som organiserte næringsvirksomheter, blir et kollektivt straffansvar et tema som blir drøftet i større og større grad i det norske samfunn. Dette medførte at behovet for regulering av nye typer lovovertrjedelse blir større.²¹ Flere lover inntok sine hjemler for å straffe foretak, hvor administrasjonsrådets anordning om prisregulering av 12. september 1940 § 14 tredje ledd ofte blir regnet som den første bestemmelsen om foretaksstraff.²² Gradvis førte denne utviklingen til at det i 1991 ble innført §48a og § 48b i straffeloven 1902.

---

¹⁷ (Andenæs, 2004) s. 278

¹⁸ Rt. 1938 s. 411 på s. 415.

¹⁹ (Høivik, Foretaksstraff, 2012) s. 31

²⁰ Den moderne strafferettshistorien regnes som de siste to hundre års strafferett, jf. (Høivik, Foretaksstraff, 2012) s. 31.

²¹ (Høivik, Foretaksstraff, 2012) s. 31

²² (Høivik, Foretaksstraff, 2012) s. 30

Bestemmelsene innebar at foretak kunne straffes selv om ingen enkeltperson kunne straffes for overtredelsen.

Hovedhensynene bak innføringen av en regel om straffansvar for foretak var altså å styrke straffebudets preventive effekt og å motvirke ansvarspulverisering.²³ Tanken bak regelen var at en trussel om straff ville skjerpe bedriftenes aktsomhet og dermed forhindre at lovbrudd ville bli gjentatt flere ganger.

Straffeloven § 27 viderefører den generelle hjemmelen for foretaksstraff slik den ble fastslått i straffeloven 1902 § 48a,²⁴ og er i stor grad sammenfallende med denne bestemmelsen. I det videre vil jeg drøfte innholdet i bestemmelsen i den nye straffeloven og se nærmere på skyldkravet som følger.

2.1.1 Det alminnelige skyldkravet

2.1.1.1 Innhold

Det gjelder et alminnelig skyldprinsipp i strafferetten, som innebærer at det er bare personer som har handlet tilstrekkelig straffverdig som skal straffes.²⁵ Skyldkravet bygger på en forutsetning at den enkelte er ansvarlig for sine handlinger, fordi en handling er uttrykk for et valg som er tatt ut av flere ulike handlingsalternativer. Når en person velger å utføre den straffbare handlingen i et tilfelle hvor det var andre handlingsalternativer, er han i de fleste tilfeller til å klandre for at en annen handling ikke ble foretatt. Videre bygger skyldkravet på den forutsetning at dersom den enkelte velger å handle i samsvar med gjerningsinnholdet i et straffebud, kan han bebreides.²⁶ Det alminnelige skyldkravet fremgår av straffeloven § 21, som fastsetter at

«Straffelovgivningen rammer bare forsettlig lovbrudd med mindre annet er bestemt».

Unntakene fra hovedregelen gjelder i de tilfeller det er uttrykkelig bestemt eller utvetydig forutsatt at også uaktsomme handlinger er straffbare. Hva som utgjør «forsettlig lovbrudd»

---

²³ (Høivik, Foretaksstraff, 2012) s. 53

²⁴ Lov 22. mai 1902 almindelig borgerlig straffelov (Straffeloven 1902)

²⁵ Se (Andenæs, 2004) s. 208, (Eskeland, Strafferett, 2018) s. 285.

²⁶ (Eskeland, Strafferett, 2017) s. 285

fremgår av strl. § 22, hvor det fremgår at forsett foreligger når noen begår en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i et straffebud;

- a) *med hensikt,*
- b) *med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen, eller*
- c) *holder det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen, og velger å handle selv om det skulle være tilfellet*

Uaktsom overtredelse av et straffebud er definert i strl. § 23 første ledd, som fastslår at den som handler i strid med «kravet til forsvarlig opptreden på et område», og «som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides» er uaktsom. Uaktsomheten kan være enten bevisst eller ubevisst, samtidig vanlig eller grov.²⁷

Kravet om skyld knytter seg til da handlingen ble foretatt, det vil si at skylden må foreligge i handlingsøyeblikket og omfatte alle elementene i straffebudets gjerningsbeskrivelse. Dette kan betegnes som dekningsprinsippet, som innebærer at ved forsett må gjerningspersonen med forsett ha gjort alle de faktiske forhold som gjør handlingen straffbar.²⁸

2.1.1.2 Begrunnelser for skyldprinsippet i foretaksstraffen

Et krav om skyld tuftes i stor grad på at det offisielle formålet med straffen er individual- og allmennprevensjon, som innebærer å påvirke borgernes atferd til å holde seg innenfor de grenser som er satt av loven.²⁹ Når det settes et krav om skyld i en lov, er det et forsøk på å oppnå den effekt at befolkningen helst unngår å gjennomføre de handlinger som kan komme i strid med straffelovgivningen. Dette gir lovverket en preventiv effekt.

2.1.1.3 Rettferdighet

I den eldre romerske og germanske retten var straffen i stor grad uavhengig av om gjerningspersonen hadde utvist skyld.³⁰ Dette ble etter hvert sett på som problematisk i

---

²⁷ (Eskeland, Strafferett, 2017) s. 299

²⁸ (Eskeland, Strafferett, 2017) s. 285

²⁹ (Andenæs, 2004) s. 209, (Eskeland, Strafferett, 2017) s. 286

³⁰ (Andenæs, 2004) s. 209

forhold til moralske forhold, og det ble satt spørsmål om straff uten skyld var rettferdig. Etter dagens tenkesett ville straff uten skyld bli ansett som urettferdig, og det er dagens syn om rettferdighet som ligger til grunn for det skyldprinsippet vi i dag opererer med.

Det fins imidlertid tilfeller hvor prevensjonshensynet har stått så sterkt, at straffansvar kan ilegges uten at det foreligger grunnlag for å bebreide den som straffes, noe som vil bli behandlet senere i avhandlingen.

2.1.1.4 Forholdet mellom individ og stat

Skyldprinsippet er til en viss grad også påvirket av dagens syn på forholdet mellom individ og stat. Staten skal ikke forfølge sine formål ved å straffe borgere dersom borgerne ikke kan bebreides i noen grad for sine handlinger. Dette grunnsynet er også en sentral del av de internasjonale menneskerettighetene, eksempelvis i den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6 nr. 2 som fastslår at enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil det motsatte er bevist etter loven.³¹

2.2 Straffeloven § 27 – Straff uten skyld?

2.2.1 Innledning

For å kunne fastslå rettsstillingen til foretaksstraff og deretter overtredelsesgebyr er det helt avgjørende å ta stilling til gyldigheten av det objektive skyldkravet i straffeloven § 27. I det følgende vil straffeloven § 27 være gjenstand for behandling.

2.2.2 Ordlyd

Straffeloven § 27 regulerer inngangsvilkårene for at et foretak skal kunne straffes.

Foretaksstraffen skiller seg fra vanlig straff ved at det i utgangspunktet ikke kreves skyld, etter dagens ordlyd. Vilråene for foretaksstraff i strl. § 27 lyder:

«Når et straffebud er overtrådt av noen som har handlet på vegne av et foretak, kan foretaket straffes. Det gjelder selv om ingen enkeltperson har utvist skyld eller har skyldevne etter § 20.

---

³¹ (Eskeland, Strafferett, 2017) s. 286

Med foretak menes selskap, samvirkeforetak, forening eller annen sammenslutning, enkeltpersonforetak, stiftelse, bo eller offentlig virksomhet.»

Vilkårene for å ilegge foretaksstraff er for det første at «et straffebud er overtrådt», dette innebærer at det må være foretatt en handling som er i strid med et straffebeds gjerningsinnhold. Ordlyden tyder på at foretakssnasvaret gjelder for alle straffbare handlinger, noe som er i samsvar med forarbeidene og Høyesterett i Rt. 2000 s. 2023: «hjemmelen for å anvende foretaksstraff er generell [...]»³²

For det andre må handlingen ha skjedd «på vegne av et foretak». Dette tilknytningskravet innebærer at den som utfører den straffbare handling, må ha hjemmel for å utføre dette for foretaket. Med andre ord må gjerningspersonen ha en tilknytning til foretaket, og handlingen må ha skjedd mens gjerningspersonen opptrådte i egenskap av å være tilknyttet til foretaket.³³ Slik hjemmel forekommer ofte gjennom sedvane, avtale eller lov, hvor et typisk eksempel er en arbeidsavtale.³⁴

Et foretak er i juridisk terminologi en juridisk person, et begrep som brukes for å betegne motsetningen til virkelige fysiske personer. Dette kan eksempelvis være aksjeselskap, stiftelser, kommuner eller staten.³⁵ En nærmere beskrivelse av hva som inngår i «foretak» fremgår også av straffebestemmelsen selv i strl. § 27 annet ledd.

Skyldvilkåret i straffeloven § 27 fremgår av bestemmelsens første ledd andre setning: «Det gjelder selv om ingen enkeltperson har utvist skyld eller skylddevne etter § 20». Ordlyden gir klart uttrykk for at det hverken må identifiseres en enkeltperson som har gjort overtredelsen, eller at noen person kan bevises å være skyldig for overtredelsen. Dette kan betegnes som et objektivt ansvar, som foreligger uten videre vurdering dersom en handling dekker gjerningsbeskrivelsen i straffebedet, og det ikke foreligger en straffrihetsgrunn.

---

³² (Eskeland, Strafferett, 2017) s. 375

³³ (Eskeland, Strafferett, 2013) s. 391

³⁴ (Eskeland, Strafferett, 2017) s. 375

³⁵ (Eskeland, Strafferett, 2017) s. 370

Skyldkravet i foretaksstraff skiller seg fra det alminnelige skyldkravet i strl. § 21 ved at det ikke foreligger et krav om at noen enkeltperson har utvist skyld eller har skyldevne etter § 20.³⁶

Foretaket kan altså straffes selv om ingen enkeltperson kan straffes for overtredelsen, og retten trenger ikke å bevise at noen enkeltperson har overtrådt det underliggende straffebudet med den nødvendige grad av skyld som kreves etter straffebudet. Ansvarer er dermed objektivt. Ordlyden er likevel klar på at foretak «kan» straffes, det er derfor en skjønnsvurdering om foretaket skal straffes eller ikke. Videre er det innført en bestemmelse i straffeloven § 28 som lister opp flere momenter som retten må vurdere ved ileggelsen av foretaksstraff, blant annet graden av utvist skyld.

Skyldkravene forsett og uaktsomhet forutsetter at straffesubjektet har en egen bevissthet og evne til å handle selv, noe som ikke er mulig for en juridisk person eller et foretak. Et foretak drives gjennom at fysiske personer handler på dets vegne, og den eventuelle skylden må derfor foreligge hos en av de som har opptrådt på vegne av selskapet.

2.2.3 Forarbeider

Innholdet i skyldkravet «selv om ingen enkeltperson har utvist skyld» ble uttrykkelig inntatt i strl. § 27 til forskjell fra straffeloven 1902 § 48a hvor skyldkravet var «dette gjelder selv om ingen enkeltperson kan straffes for overtredelsen». I forarbeidene presiserer departementet at betydningen av tilføyelsen var «ment å gi uttrykk for at det ikke skal være et vilkår for å straffe et foretak at en eller flere personer har oppfylt de subjektive straffbarhetsvilkårene.» Videre at formålet med tilføyelsen var å utvide området for foretaksstraffen i henhold til gjeldende rett.³⁷ Departementet fortsetter med å fastslå at «hvilket skyldkrav som er fastlagt i det aktuelle straffebudet, har følgelig ingen betydning for adgangen til å straffe et foretak».³⁸

Begrunnelsen for forarbeidenes uttalelse var som tidligere nevnt at et krav om skyld ville komme til å begrense adgangen til å ilegge straff for foretak, og dermed en mindre effektiv oppfyllelse av loven.

---

³⁶ Straffeloven § 27 første ledd annet pkt.

³⁷ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 431

³⁸ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 431

Ordlydsforskjellen er at gamle § 48 a ikke knyttet foretaksstraff til noen bestemte grunner til at enkeltpersoner ikke kunne straffes, mens den nye § 27 sier at foretaket kan straffes selv om ingen enkeltperson har utvist skyld eller var tilregnelig. Dette innebærer at straff for foretak altså ikke oppfyller to av de fire straffbarhetsbetingelsene som gjelder for fysiske personer. Skyldgrad og skylddevne vil kun være relevant for en vurdering av om foretaket bør straffes i henhold til strl. § 28.³⁹

2.2.4 Reelle hensyn

Et objektivt personlig straffansvar hvor graden av skyld bare har betydning for en skjønnsmessig vurdering av om personen bør straffes er en fremmed tanke for norsk rett. Skyldprinsippet understreket som nevnt at straffen er et uttrykk for klander, fordi det å straffe noen for handlinger de ikke kan noe for vil være umoralsk.

Selv om et slikt objektivt personlig ansvar kanskje ansees som umoralsk etter skyldprinsippet, stiller tanken seg annerledes når det kommer til straff for foretak. Årsaken til dette er at skyldprinsippets begrunnelse er hjemlet i personlig ansvar, hvor foretaksansvaret går ut over en juridisk person. For eksempel vil foretaksstraffens preventive effektivitetsformål kunne tale for at ansvaret ikke må betinges av noen fysisk gjerningspersons skyld.⁴⁰

Et foretak har i mange tilfeller potensielt store negative konsekvenser ved sin virksomhet, hvor det er nødvendig med kontrollerende sanksjoner for å hindre at uheldige konsekvenser forekommer. Som nevnt har foretakene ikke en selvstendig evne til å handle selv, og den eventuelle skyld må søkes i en som opptrer for selskapet. Det kan i mange tilfeller være vanskelig å fastslå hvem som er ansvarlig for lovbruddet som har skjedd, og om denne personen har utvist den nødvendige skyld – spesielt i store foretak. Samtidig foreligger det et behov for å kunne håndheve disse sanksjonene.

Basert på de hensyn og de momenter som fremheves av ordlyden, forarbeidene og reelle hensyn synes det å være gode grunner som taler for at foretaksstraff etter straffeloven § 27 inneholder en objektiv skyldvurdering som må praktiseres slik.

---

³⁹ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 431

⁴⁰ (Høivik, 2021) s. 73

2.2.5 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)

2.2.5.1 EMK artikkel 6 nr. 2 – Uskyldspresumsjonen

Det objektive straffbarhetsvilkåret i straffeloven § 27 har i lang tid blitt vurdert opp mot EMK⁴¹, herunder særlig i forhold til uskyldspresumsjonen i artikkel 6 nr. 2, og i hvilken grad EMK gir vern mot et objektivt straffansvar. Bestemmelsens andre ledd lyder:

“Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law.”

Uskyldspresumsjonen er et grunnleggende rettslig prinsipp i både norsk og internasjonal strafferett, som fastslår at en siktet har rett til å bli ansett som uskyldig inntil det motsatte er bevist etter loven (*in dubio pro reo*). Prinsippet er nærmere formulert i FNs verdenserklæring artikkel 11 nr. 1:

«Enhver som er anklaget for en straffbar handling har rett til å bli ansett som uskyldig til det er bevist ved offentlig domstolsbehandling, hvor han har hatt alle de garantier som er nødvendig for hans forsvar, at han er skyldig etter loven.»

I tillegg stadfestes uskyldspresumsjonen også i en rekke andre konvensjoner og folkerettslige instrumenter, herunder blant annet FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 14 nr. 2, og av Grunnloven § 96.⁴²

Uskyldspresumsjonen er et element som inngår i kravet til en rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6. EMD har fastslått at presumsjonen inneholder flere rettssetninger, herunder en bevisbyrde-regel og et forbud mot konstatering av skyld utenom ved fellende dom.⁴³ Også Høyesterett har utledet disse rettssetninger av bestemmelsen.⁴⁴ Bevisbyrde-regelen innebærer at det er påtalemyndigheten som har bevisbyrden i straffesaker, og begrunnes i at dersom siktede skal ha bevisbyrden vil det stride mot en presumsjon om uskyld. Utgangspunktet er at gjerningspersonen må ha utvist skyld, ikke bevise sin uskyld. Et objektivt skyldkrav

---

⁴¹ Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)

⁴² Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov

⁴³ *Phillips v. The United Kingdom*, no. 41087/98 og *Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, no. 10588/83.

⁴⁴ Rt. 2014 s. 1292 avsnitt 15

innebærer at det ikke kreves bevis for å fastslå tiltaltes skyld, noe som er problematisk opp mot påtalemyndighetens bevisbyrde. Av dette kan det reises spørsmål til hvordan uskyldspresumsjonen stiller seg til medlemsstatenes bruk av objektivt straffansvar.

Spørsmålet er således om uskyldspresumsjonen oppstiller et vern mot bruken av objektive straffbarhetsvilkår.

Ordlyden i EMK artikkel 6 nr. 2 gir alle som blir siktet i en straffesak («criminal charge») en rett til å bli antatt uskyldig («innocent») inntil det motsatte er bevist i nasjonal lovgivning. At en er uskyldig, kan i strafferettslig forstand beskrives som fravær av straffeansvar. Avhengig av et lands interne rett krever straffansvar at flere kumulative vilkår er oppfylt.⁴⁵ Selv om subjektiv skyld ofte er et eksempel på et vilkår for straff, betyr ikke dette at fravær av straffeansvar alltid vil være betinget av fravær av skyld. En naturlig språklig forståelse av «innocent» i EMK artikkel 6 nr. 2 gir dermed liten veiledning på hvilke krav konvensjonsregelen stiller til å bli skyldig.

En person mister sin rett til å bli ansett som uskyldig etter konvensjonen når han er funnet «guilty according to law». At en person må ansees som skyldig i nasjonal lovgivning, gir i liten grad noen argumenter for eller mot at konvensjonsregelen innebærer at krav til subjektiv skyld. Ordlyden gir således i liten grad grunnlag for en slik tolkning av bestemmelsen, og svaret må søkes i andre rettskilder, som i første rekke er praksis fra den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD).⁴⁶

2.2.5.1.1 Praksis fra EMD

Forholdet mellom EMK artikkel 6 nr. 2 og et krav om subjektiv skyld ble først behandlet i EMDs dom av 7. oktober 1988 Salabiaku mot Frankrike (heretter Salabiaku-dommen).

Dommen omhandlet smugling av ulovlige varer, hvor det i Fransk tollovgivning var stilt en presumsjon om at personer i besittelse av ulovlige varer også hadde innført dem i landet. Det ble ikke oppstilt et krav til skyld for domfellelse ut over denne presumsjonen. En presumsjon er en formodning om skyld, som innebærer at tiltalte må føre motbevis for sin uskyld. En skyldpresumsjon innebærer således at en tiltalt ansees som skyldig dersom visse vilkår er oppfylt, slik som ved objektive vilkår.

---

⁴⁵ Innst. O. nr. 72 (2004-2005) pkt. 13 – Objektive grunnvilkår for personlig straffansvar

⁴⁶ (Hika, 2010) s. 515

Klageren, Salabiaku, hevdet at lovgivningen etablerte en presumsjon som i praksis var ugjendrivelig og derfor i strid med uskyldpresumsjonen. EMD kom frem til at det ikke forelå et brudd på artikkel 6 nr. 2, fordi konvensjonen ikke prinsipielt forbyr bruk av presumsjoner.⁴⁷ Skyldpresumsjoner var tillatt så lenge medlemsstatene brukte disse innenfor «reasonable limits» tatt i betraktning «the importance of what is at stake», og tiltaltes muligheter til å forsvare seg.⁴⁸ Med andre ord fastslo EMD gjennom Salabiaku-dommen at skyldpresumsjoner kan være tillatt etter EMK artikkel 6 nr.2 gjennom en proporsjonalitetsvurdering.

Proporsjonalitetsvurderingen fra Salabiaku-dommen ble videreført gjentatte ganger i EMD praksis.⁴⁹ Blant disse er EMDs dom av 13. juli 2002 Janosevic mot Sverige godt illustrerende. Sakens faktum omhandlet et tilfelle hvor en Svensk skatteyder ble ilagt tilleggsskatt på objektivt grunnlag fordi han hadde gitt feilaktige opplysninger til skattemyndighetene. Den svenske skattelovgivning stilte ingen krav til forsett eller uaktsomhet for å ilegge tilleggsskatt, men den inneholdt flere unntak som bidro til at skatteyteren allikevel kunne ansees som uskyldig. EMD fastholdt samme konklusjon som i Salabiaku-dommen, og fastslo at når det anvendes skyldpresumsjoner i kriminal-lovgivningen må medlemsstatene «strike a balance between the importance of what is at stake and the rights of the defence; in other words, the means employed have to be reasonably proportionate to the legitimate aim sought to be achieved.»⁵⁰ Bruken av skyldpresumsjoner var tilstrekkelig proporsjonal, og dermed ikke i strid med EMK artikkel 6 nr. 2.

EMDs uttalelser i Salabiaku-dommen og Janosevic-dommen synes å tydeliggjøre vurderingstemaet i en viss grad. Ved ileggelse av skyldpresumsjoner må det gjøres en forholdsmessighetsvurdering mellom hensynene bak presumsjonen og i hvilken grad tiltale får mulighet til å forsvare seg selv. Skyldpresumsjoner er dermed ifølge EMD ikke i strid med EMK artikkel 6 nr. 2. For å kunne si noe mer om EMD-dommenes betydning for objektive

---

⁴⁷ *Salabiaku v. France*, no. 10519/83, premiss 27

⁴⁸ *Salabiaku v. France*, no. 10519/83, premiss 28.

⁴⁹ *Janosevic v. Sweden*, no. 34619/97, premiss 101 og *Västberga Taxi Aktiebolag and Vulic v. Sweden*, no. 36985/97, premiss 113

⁵⁰ *Janosevic v. Sweden*, no. 34619/97 premiss 101

straffbarhetsvilkår, må det imidlertid ses nærmere på forholdet mellom skyldpresumsjoner og objektive straffebud.

Problemstillingen ble satt på spissen i plenumsdommen Rt. 2005 s. 833, hvor Høyesterett trakk opp grensene for objektive straffbarhetsvilkår på grunnlag av sin tolkning av Salabiaku-dommen. Spørsmålet for Høyesterett var om det objektive straffbarhetsvilkåret om alder i relasjon til seksuell omgang med mindreårige etter tidligere straffeloven av 1902 § 195 var i strid med uskyldpresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2. Etter den dagjeldende straffeloven § 195 tredje ledd var faktisk villfarelse med hensyn barnets alder ikke relevant for spørsmålet om skyld. Dette innebærer at den tiltalte er avskåret fra å føre bevis for at han ikke kunne vite at vedkommende han hadde seksuell omgang med var under 14 år, og straffbarhetsvilkåret i regelen er således objektivt.

Flertallet kom frem til at daværende straffelov av 1902 § 195 var konvensjonsstridig, på grunnlag av proporsjonalitetsvurdering i tråd med Salabiaku-dommen. Bestemmelsen var ikke proporsjonal fordi at tiltalte ikke fikk mulighet til å forsvare seg på spørsmål om alder, og at sakene det gjelder er svært alvorlige. Høyesterett kom imidlertid frem til at objektive straffbarhetsvilkår i seg selv ikke er i strid med konvensjonen.⁵¹ Førstvoterende viste etter en vurdering av tidligere EMD praksis, formålsbetraktninger og juridisk teori at det ikke var grunn til å skille mellom presumsjoner på den ene siden og objektive straffevilkår på den andre siden. Det måtte imidlertid være avgjørende om det objektive straffbarhetsvilkåret på samme måte som skyldpresumsjoner ble holdt innenfor rimelighetens grenser tatt i betraktning hva som står på spill, og at det ble foretatt den samme proporsjonalitetsvurdering som i fremgikk av både Salabiaku- og Janosevic-dommen.⁵²

Formålsbetraktninger tilsier også at det gjelder en lik begrensning ved objektive straffebud som det gjør ved skyldpresumsjoner. En skyldpresumsjon er en rettsregel som etablerer en antagelse om at et visst faktum foreligger dersom vilkåret i bestemmelsen er oppfylt, med visse former for gjendrivelse. I Salabiaku-dommen ble skyldpresumsjonen akseptert siden den viste til et «force majeure»-tilfelle, et annet eksempel kan være at tiltalte etablerer rimelig tvil

---

⁵¹ Rt. 2005 s. 833 avsnitt 74

⁵² Rt. 2005 s. 833 avsnitt 74

som er tilstrekkelig for gjendrivelse. Det foreligger altså en viss adgang for tiltalte å forsvare sin posisjon, og å argumentere for sin uskyld selv om det foreligger en skyldpresumsjon.

Rent objektive straffebud opererer ikke med slike adganger for gjendrivelse, og det kan sies at et desto verre det er å gjendrive et straffebud med en skyldpresumsjon, desto mer objektiv karakter foreligger. Skillet mellom objektive straffebud og skyldpresumsjoner er således ikke helt klart, men objektive straffebud fremstår som mer inngripende. På denne bakgrunn kan det argumenteres for at dersom artikkel 6 nr. 2 omfatter skyldpresumsjoner, må den forstås slik at den også begrenser objektive straffebud som er et strengere inngrep.

Dette synet støttes i juridisk teori, hvor det blir uttalt av Tadros og Tierney at:

“That leads to the absurd conclusion that a reverse onus of proof in a defence to an offence of strict liability may be held incompatible with article 6(2) where the very same offence will be regarded as compatible as a whole if no such defence exists at all.”⁵³

Med dette mener de at om uskyldpresumsjonen begrenser adgangen til å anvende skyldpresumsjoner i straffebud, vil det være absurd om det større inngripende objektive straffebudet ikke blir begrenset av artikkel 6 nr. 2. Som resultat ville en medlemsstat kunne gjennomføre rent objektive straffebud, men ikke et mildere presumtivt straffebud.

På bakgrunn av Rt. 2005 s. 833, de nevnte EMD-dommer og juridisk teori, forelå det en tilsynelatende god forankring i rettskildene for at også objektive straffbarhetsvilkår var omfattet av EMK artikkel 6 nr. 2.

I saken G. mot Storbritannia fra 2011 kom EMD imidlertid frem til et annet resultat enn det Høyesterett gjorde i Rt. 2005 s. 833.⁵⁴ Saken omhandlet at det i Storbritannia kunne ilegges straff for personer som hadde seksuell omgang med mindreårige under 13 år uansett om det forelå subjektiv skyld eller ikke med hensyn til barnets alder. Klageren hevdet at de objektive straffbarhetsvilkår medfører et brudd på uskyldpresumsjonen dersom de ikke holder seg

---

⁵³ (Tadros & Tierney, 2004) side 423

⁵⁴ G. v. United Kingdom [GC], 2011, no. 37334/08

innenfor de rimelige grensene som ble etablert i Salabiaku-dommen. Det samme synet som ble lagt til grunn av Høyesterett i Rt. 2005 s. 833.

EMD kom fram til at alder i relasjon til seksuell omgang med mindreårige ikke var i strid med EMK artikkel 6 nr. 2. Begrunnelsen var ifølge EMD at det i EMK artikkel 6 nr. 2 må skilles mellom bevisregler og materielle vilkår, fordi bare bevisreglene vernes av bestemmelsen. En skyldpresumsjon bærer preg av bevisregler og vil derfor vernes av bestemmelsen, mens rent objektive straffbarhetsvilkår regnes som materielle regler, og faller derfor utenfor anvendelsesområdet til EMK artikkel 6 nr. 2.⁵⁵ Retten gikk ikke nærmere inn på rettskildene som taler for at EMK kunne inneholde en begrensning, og begrunnet dette i at det ikke var deres rolle å

“...dictate the content of domestic criminal law, including whether or not a blameworthy state of mind should be one of the elements of the offence or whether there should be any particular defence available to the accused.”⁵⁶

Dommens avgjørelse går i retning av at objektive straffbarhetsvilkår ikke vil omfattes av EMK artikkel 6 nr. 2, ettersom de fremstår som materielle regler og ikke bevisregler. Avvisningsavgjørelsen markerer et punkt hvor det ble et noe uklart rettsbilde i forhold til EMK artikkel 6 nr. 2 og objektive straffbarhetsvilkår. Det foreligger tidligere EMD praksis som ikke uten videre lett forenes med G. mot Storbritannia, den er i motstrid med Høyesteretts avgjørelse fra 2005 og skiller i en viss grad objektive vilkår ut fra anvendelsesområdet EMK artikkel 6 nr. 2, uten å begrunne de reelle hensyn som talte for en slik løsning. Skoghøy uttaler at da avgjørelsen er uforenelig med tidligere EMD praksis fremstår det noe uklart hva som er gjeldende EMK-rett.⁵⁷

At EMD uttalte seg om at det ikke er deres jobb å «dictate the content of domestic criminal law», trekker frem domstolens syn på egen rolle. EMD opererer på den ene siden for å beskytte menneskerettighetene, men på den andre siden å ikke legge for sterke bånd på de nasjonale myndigheter. Det er viktig å huske at det ikke er deres oppgave å fastlegge den

---

⁵⁵ (Skoghøy, 2014) s. 297–339.

⁵⁶ G. v. United Kingdom [GC], 2011, no. 37334/08, avsnitt 27

⁵⁷ (Skoghøy, 2014) s. 317.

nasjonale lovgivning, men å sørge for at menneskerettighetene blir fulgt som de skal av de kontraherende parter.

Rui argumenterer for at G. Mot Storbritannia ikke kan ansees å være uttrykk for gjeldende rett i etterkant av storkammerdommen G.I.E.M. m.fl. Mot Italia.⁵⁸ Han mener at storkammerdommen utgjør en «stille fravikelse» fra rettsoppfatningen i G. Mot Storbritannia, idet storkammeret ikke engang nevner dommen i sin avgjørelse, samtidig som de henviser til Salabiaku-dommen.

Basert på en helhetsvurdering av de overnevnte kilder det mye som tyder på at objektive straffbarhetsvilkår er underlagt den samme proporsjonalitetsvurderingen som skyldpresumsjoner etter EMK artikkel 6 nr. 2.

2.2.5.2 EMK artikkel 7 – Legalitetsprinsippet

EMK artikkel 7 er en viktig del av menneskerettighetskonvensjonen, og gir uttrykk for en vesentlig rettssikkerhetsgaranti.⁵⁹ Bestemmelsen oppstiller et forbud mot kriminalisering og straffeskjerpelse med tilbakevirkende kraft, og er uttrykk for det strafferettslige legalitetsprinsippet (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). EMK artikkel 7 lyder:

- 1. No one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence under national or international law at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the criminal offence was committed.*

Bestemmelsen gir uttrykk for konkrete krav til utformingen av straffebestemmelser, og Høyesterett avsa i Rt. 2009 s. 780 en fin oppsummering av rettssetningen:

«For at hjemmelskravet i EMK artikkel 7 skal være oppfylt, må [...] beskrivelsen være så klar at det i de fleste tilfeller ikke er tvil om hvorvidt handlingen omfattes

---

⁵⁸ (Rui, 2018) s. 208

⁵⁹ Rt. 2014 s. 1161 avsnitt 29 og Rt. 2014 s. 1292 avsnitt 14

av bestemmelsen, se storkammerdom 15. november 1996 i saken Cantoni mot Frankrike avsnitt 32 [EMD-1991-17862].»⁶⁰

I tillegg til et krav om klarhet i lovhjemmelen, kan det også av EMK artikkel 7 utledes et krav om at en forbrytelse må være tilstrekkelig klart og presist definert i straffebestemmelsen. Rettssetningen kommer til uttrykk i flere EMD avgjørelser, og illustreres godt i Storkammerdom K.-H.W. Mot Tyskland hvor EMD uttalte at en vurdering av klarhetskravet i EMK artikkel 7 knytter seg til om loven var «defined with sufficient accessibility and foreseeability».⁶¹

Spørsmålet er således om kravet til en tilstrekkelig klart og presist definert lovtekst innebærer en skranke mot å kunne anvende objektivt straffansvar.

2.2.5.2.1 EMD praksis

I en nyere dom fra EMD, storkammerdom av 28. juni 2018, G.I.E.M. m.fl. mot Italia (heretter omtalt som G.I.E.M.-dommen), gir EMD en viss oppklaring i forbindelse med objektivt straffansvar i EMK. Forskjellen fra de tidligere drøftede dommer er at spørsmålet i foreliggende sak ikke omhandler artikkel 6 nr. 2, men artikkel 7. Storkammerdommen omhandler tre inndragningssaker fra Italia hvor klagerne hadde bygget deler av sine eiendommer i strid med naturvernlovgivningen i området. Italienske myndigheter brukte dette som grunnlag for å inndra hele eiendommen, uavhengig om det var utvist skyld fra noen av partene. Klagepartene anførte overfor EMD at inndragningen var i strid med EMK artikkel 7 fordi den utgjorde en «penalty» som var ilagt uten noen form for «liability on the part of the applicant companies».⁶²

Byggeprosjektene, som objektivt sett var lovstridige, ble altså inndratt til fordel for lokale myndigheter til tross for at de som var personlig tiltalt for lovovertrædelsen ble frifunnet. Inndragningen var rent objektiv og krevde på den ene siden ikke skyld, men på den andre siden krevde den heller ikke at selskapene (som eide eiendommene) var part i straffesaken.

---

⁶⁰ Rt. 2009 s. 780 avsnitt 21

⁶¹ *K.-H.W. v. Germany*, no. 37201/97, avsnitt 46. Se også *Sud Fondi S.r.l. And others V. Italy*, no. 75909/01, avsnitt 111-118; *Varvara v. Italy*, no. 17475/09, avsnitt 55; *G.I.E.M. S.r.l. And others v Italy*, no. 1828/06, avsnitt 242

⁶² *G.I.E.M. S.r.l. And others v Italy*, no. 1828/06, avsnitt 237

Sakens to hovedspørsmål var således: 1) Om det var i strid med EMK artikkel 7 å inndra eiendommene uten krav om subjektiv skyld? 2) Om det var konvensjonsstridig å inndra selskapenes eiendommer selv om lovbruddet var begått av lederne i selskapet, og selskapene ikke var part i straffesakene?

Ved sakens første hovedspørsmål kom EMD fram til at inndragningen av eiendommene var å anse som «straff» i EMK artikkel 7. Inndragningen var i strid med konvensjonen all den tid den skjedde uten noen krav om subjektiv skyld. Begrunnelsen til at den var konvensjonsstridig berodde blant annet på et sitat fra en tidligere EMD avgjørelse, *Sud Fondi m.fl. mot Italia*, hvor det i avsnitt 116 heter:

“[...] Article 7 requires, for the purposes of punishment, an intellectual link (awareness and intent) disclosing an element of liability in the conduct of the perpetrator of the offence, failing which the penalty will be unjustified.”⁶³

EMDs endelige konklusjon sluttet seg til dette sitatet, og storkammeret fastslo at straff etter artikkel 7 krever en «mental link», som innebærer et element av klander hos den personen som utførte lovbruddet, med andre ord et materielt krav til subjektiv skyld. EMD legger med dette til grunn at det ikke er forenelig med lovkravet i EMK artikkel 7 å ilegge straffansvar uten at det stilles materielle krav til subjektiv skyld. Et rent objektivt straffansvar må med andre ord derfor være konvensjonsstridig etter EMK artikkel 7.

Hvordan G.I.E.M.-dommen forholder seg til den tidligere praksis⁶⁴ angående skyldpresumsjoner og objektive straffbarhetsvilkår etter EMK artikkel 6 nr. 2 er ikke helt klart. Som påpekt i juridisk teori uttaler EMD seg om at konvensjonen må leses som en helhet og tolkes slik at det sikres konsistens og harmoni i reglene.⁶⁵ I G.I.E.M.-dommen uttaler retten seg i avsnitt 244 om at praksis knyttet til artikkel 6 nr. 2 på dette punkt må ansees forenelig med artikkel 7. Høivik foreslår at dette kan forstås slik at selv om et rent objektivt ansvar er i strid med artikkel 7, kan skyldpresumsjoner og objektive elementer i strafferegler som ligger

---

⁶³ *Sud Fondi S.r.l. And others V. Italy*, no. 75909/01, avsnitt 116–117

⁶⁴ Se *Salabiaku v. France*, no. 10519/83; *Janosevic v. Sweden*, no. 34619/97

⁶⁵ (Høivik, *Foretaksstraff og korrupsjon*, 2021) s. 81

innenfor de rammer som er satt opp i EMK artikkel 6 nr. 2 ikke være i strid med EMK artikkel 7.⁶⁶

I relasjon til sakens andre hovedspørsmål konkluderte EMD med at det var i strid med EMK artikkel 7 å straffe noen for en annens handlinger. Herunder at EMK som utgangspunkt anerkjenner selskaper som selvstendige juridiske personer i forhold til sine ansatte og ledelsen i selskapet. Siden selskapet som en selvstendig juridisk person ble straffet i en straffesak hvor ledelsen var part i saken, ble det ansett som straff for andres handlinger, og dermed også en krenkelse av EMK artikkel 7.

Konklusjonen er at et rent objektivt straffansvar er i strid med EMK artikkel 7. Spørsmålet blir således om det objektive straffbarhetsvilkåret i straffeloven § 27 utgjør et brudd på EMK artikkel 7.

2.2.6 HR-2021-797-A

Høyesterett drøftet i HR-2021-797-A spørsmålet om regelen om foretaksansvar uten krav om skyld i straffeloven § 27 er forenelig med EMK artikkel 6 og 7 som de er fastslått i G.I.E.M.-dommen. Sakens faktum omhandlet et selskap som hadde hatt en daglig leder som hverken hadde oppholds- eller arbeidstillatelse i Norge. Selskapet ble ilagt en bot på 30.000 kroner som foretaksstraff jf. Strl. § 27, for overtredelse av utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a.⁶⁷

I tingretten ble det lagt til grunn at styrelederen hadde opptrådt uaktsomt, men ikke grovt uaktsomt slik det kreves i utlendingsloven § 108. Dette ble imidlertid ikke avgjørende ettersom det ikke foreligger et krav om skyld for foretaket etter straffeloven § 27. Etter strl. § 27 «kan» foretaket straffes dersom et straffebud er overtrådt. Tingretten frifant foretaket med henvisning til at når det er klart identifisert hvem som har utført den ansvarsbetingende handling, vil det normalt være «av avgjørende betydning for at foretaket skal straffes at personen har utvist slik subjektiv skyld som kreves» av det aktuelle straffebudet. I dette tilfellet grov uaktsomhet. Ytterligere la tingretten vekt på at daglig leder ikke hadde handlet «på vegne av selskapet», idet han ikke sørget for å ha sin egen arbeids- og oppholdstillatelse.

---

⁶⁶ (Høivik, Foretaksstraff og korrupsjon, 2021) s. 81

⁶⁷ Lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)

Lagmannsretten snudde om på tingrettens avgjørelse og dømte selskapet. Lagmannsretten var enig i vurderingen om at den tilstrekkelige skylden ikke ville vært oppfylt dersom personen som hadde utført den ansvarsbetingende handlingen ikke oppfylte skyldkravet i det aktuelle straffebudet. Under skyldvurderingen kom lagmannsretten imidlertid til at grov uaktsomhet var utvist av daglig leder, og at han i sin handling hadde opptrådt på vegne av selskapet.

Høyesterett tok blant annet stilling til om straffansvar kan «bygge på styreleder Bs opptreden dersom hun ikke har opptrådt grovt uaktsomt med hensyn til at A manglet oppholds- og arbeidstillatelse?»⁶⁸ Herunder tok retten stilling til om det objektive straffansvaret i strl. § 27 er forenelig med straffebegrepet i EMK artikkel 6 nr. 2 og artikkel 7, slik det nå er fastlagt i G.I.E.M.-dommen.

Retten kom frem til at EMDs uttalelser innebærer at «det er et vilkår for straff at gjerningspersonen har utvist subjektiv skyld», og at «straff kan altså ikke idømmes på et rent objektivt grunnlag».⁶⁹ Her presiserer høyesterett imidlertid også at G.I.E.M.-dommen ikke fremstår som et hinder for bruk av objektive straffbarhetsvilkår. Dette er antagelig bare akseptabelt så lenge det gjøres en forholdsmessighetsvurdering mellom hensynene bak vilkårets objektive karakter og i hvilken grad tiltale får mulighet til å forsvare seg selv, i tråd med vurderingene som fremgår av Salabiaku-dommen og Janosevic-dommen.

I avsnitt 24 oppsummerer Høyesterett konsekvensen av G.I.E.M.-dommen, som er at strl. § 27 ikke kan praktiseres i samsvar med ordlyden og forutsetningen i forarbeidene om objektivt ansvar. Det kreves ifølge EMD «en «mental link» mellom handlingen og de faktiske omstendighetene som statuerer straffansvaret». For å oppfylle kravet til «mental link» kreves det bare «ordinær uaktsomhet», dette gjelder selv om skyldkravet i bestemmelsen som er overtrådt er «grov uaktsomhet» eller forsett.

Videre angående sakens faktum fremgår det at siden det i menneskerettsloven § 3 er bestemt at EMK skal gå foran nasjonal lovgivning ved motstrid, ikke er nødvendig å kreve grov

---

⁶⁸ HR-2021-797-A, avsnitt 14-24

⁶⁹ HR-2021-797-A, avsnitt 23

uaktsomhet for å eliminere motstriden.⁷⁰ Høyesterett la til grunn at styreleder hadde opptrådt uaktsomt, og at foretaket derfor burde ilegges foretaksstraff etter kan-skjønnet.

Under henvisning til Rt. 2005 s. 833 avsnitt 88 argumenterer Høyesterett også for at det faktisk at lovens forarbeider klart tok sikte på å etablere et objektivt straffansvar⁷¹ må være avgjørende for vurderingen av gyldigheten til bestemmelsens objektive vilkår i lys av EMK.

Det objektive straffansvaret i straffeloven § 27 er ikke forenelig med EMK i lys av HR-2021-797-A.

2.2.7 Bemerkninger til HR-2021-797-A

Selv om et absolutt objektivt straffansvar ikke vil være forenelig med EMK, innebærer dette ikke et absolutt forbud mot straff på objektivt grunnlag. I det følgende vil jeg se nærmere på noen eksempler fra norsk rettspraksis hvor problemstillingen har blitt vurdert av norske domstoler, og se på momentene og grunnlaget bak utfallet av dommene.

2.2.7.1 BaneNOR – LB-2020-180443

Lagmannsretten avsa senere i 2021 dommen LB-2020-180443 (heretter BaneNOR-saken), som omhandler en sak hvor en ungdom ble drept og to andre alvorlig skadet på en høyspent jernbane i Filipstad. Bane NOR ble dømt for å ha overtrådt jernbaneloven § 22,⁷² jf. Sikkerhetsstyringsforskriften⁷³ § 2-3 om krav til barrierer, og straffeloven § 281 for uaktsom forvoldelse av død og § 280 for uaktsom forvoldelse av betydelig kroppsskade.

Lagmannsretten uttaler seg i sakens premiss om noen rettslige utgangspunkter for foretaksstraff. Det legges rimelig kjapt til grunn at det objektive straffansvaret som følger av straffeloven § 27 første ledd andre setning ikke kan anvendes etter sin ordlyd, hvor det vises til HR-2021-797-A avsnitt 23-24. Ettersom Bane NOR i saken var tiltalt for en uaktsom

---

⁷⁰ HR-2021-797-A, avsnitt 24

⁷¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004), del 4, pkt. 30.1, Til § 27.

⁷² Lov 11. juni 1993 nr. 100 om anlegg og drift av jernbane, herunder sporvei, tunnelbane og forstadsbane m.m. (Jernbaneloven)

⁷³ Forskrift om sikkerhetsstyring for jernbanevirksomheter på det nasjonale jernbanenettet (sikkerhetsstyringsforskriften) av 11. april 2011 nr. 389

overtredelse av straffebudene, oppfyller dette kravet til «mental link» fra G.I.E.M.-dommen, kan straffeloven § 27 anvendes uten hinder for EMK artikkel 7 i den foreliggende saken.

Det som imidlertid er interessant å bemerke, er at BaneNOR-saken skiller seg fra HR-2021-797-A ved at det ikke pekes på noen enkeltperson som har handlet uaktsomt. Dommerne sto da overfor et tilfelle hvor det måtte avgjøres om kravet til «mental link» innebærer at det må kunne pekes ut en enkeltperson som har utvist den nødvendige skyld, eller om foretaket kan holdes ansvarlig for anonyme og kumulative handlinger. Dette spørsmålet har i skrivende stund ikke blitt behandlet av hverken Høyesterett eller EMD.

Utgangspunktet for vurderingen var for lagretten at «anvendelsesområdet for foretaksansvaret ikke bør begrenses ut over det EMDs praksis strengt tatt krever, jf. HR-2021-797-A avsnitt 24[...].» Denne tolkningen er i tråd med EMDs uttalelser i G. Mot Storbritannia hvor de sa at det ikke er deres jobb å «dictate the content of domestic criminal law», men å være en beskytter for at menneskerettighetene blir håndhevet på den måten de er ment å forstås.

EMDs begrunnelser for å avvise straffansvar på rent objektivt grunnlag var delvis begrunnet i straffens formål og dels i konvensjonens henvisning til «skyldig», og fremhever sammenhengen mellom den grad av forutsigbarhet og personlig skyld som kreves i strafferetten. I G.I.E.M.-dommen utelukker ikke imidlertid ikke EMD at nasjonal straffelovgivning inneholder objektive momenter innenfor visse rammer,⁷⁴ og det er denne hjemmelen lagmannsretten anvender for å gjøre det mulig å etablere en «mental link» i tilfeller hvor gjerningspersonen ikke er kjent.

Etter lagmannsrettens syn er det dermed mulig å etablere en «mental link» både mellom anonyme gjerningspersoner og lovovertrедelsen, og ved kumulasjon av flere personers handlinger, og begrunner dette i Knut Høiviks utredning på side 93. Her understreker Høivik at foretaksansvaret «vil typisk være aktuelt hvor overtrедelsen gjelder regulatoriske krav til forsvarlige og systematiske tiltak i virksomheten». Lagmannsretten utfyller dette med at det derfor må være aktuelt å kunne ilegge foretaket ansvar for de risikoene og følgene som manglende oppfyllelse av regulatoriske krav innebærer, så fremst kravet til «mental link er oppfylt».

---

⁷⁴ G.I.E.M. S.r.l. And others v Italy, no. 1828/06, avsnitt 243 og 246.

Retten uttaler at de derfor i foreliggende sak kan «konstruere skyld», i form av uaktsomhet, basert på en «objektivisert vurdering av summen av de handlinger og unnlatelser som medfører at terskelen for uaktsomhet er overskredet». Lagmannsretten kunne ikke se at det å trekke slutninger om uaktsomhet fra de objektive trekkene ved handlingen eller unnlatelsen fra handlingen er i seg selv i strid med EMK artikkel 6 eller 7.

Det ble også vektlagt at foretaket i BaneNOR-saken var selv tiltalt i straffesaken, i motsetning til i G.I.E.M.-dommen hvor selskapene ikke var part. For å kunne bevise skyld hos BaneNOR må påtalemyndigheten dessuten begrunne dette med de krav som følger av strl. § 28. Disse kravene er ifølge lagmannsretten nok til at foretakene skal kunne imøtegå klagene og tale for sin sak, og en slik sanksjon vil dermed ikke bli ilagt uten «a mental link disclosing an element of liability in their conduct», jf. G.I.E.M.-dommen.

Lagmannsretten synes her å rettferdiggjøre sin avgjørelse i å konstruere skyld for foretaket ved at det for det første ikke er direkte nektet av EMD eller kan sees direkte i strid med EMK. For det andre at de offentligrettslige krav og anerkjente forventinger til foretaket, sett i lys av de krav for skyld som følger av straffeloven § 28, konstaterer et stort nok grunnlag for forutsigbarhet og mulighet for selskapet til å tale for sin sak holder seg innenfor de grenser som blir satt av EMD i tidligere nevnte dommer.⁷⁵

Samtidig som lagmannsretten vurderte en konstruert «mental link» som lovlig etter EMK, presiserer de at dette kan få et annet utfall der uaktsomheten ikke kan knyttes til selskapet på samme måte. For eksempel der tiltalen gjelder ansattes straffbare forhold som skyldes klare brudd på arbeidsgivers instruks som vanskelig kunne vært unngått fra selskapets side. I et slikt tilfelle er det klart at det å konstruere skyld for selskapets mangel på kontrolltiltak og ansvar ved selskapet ville kunne oppleves som urettferdig.

BaneNOR-dommen har et poeng i diskusjonen om hvordan straffeloven § 27 nå må tolkes og anvendes, og tydeliggjør at selv om foretaket kan være skyldig for anonyme og kumulative feil, beror det i sin helhet på en konkret helhetsvurdering av i hvor stor grad selskapet kan og bør klandres for det som har skjedd. Skulle det ikke blitt tatt hensyn til om selskapet i noen

---

⁷⁵ Salabiaku v. France, no. 10519/83; *Janosevic v. Sweden*, no. 34619/97. Se avhandlingen pkt. 2.2.5. for gjennomgang.

som helst grad kunne gjort noe annerledes eller hindret det som har skjedd, ville det klart foreligge brudd på EMK.

Dommen er anket inn for Høyesterett i beslutning fra Høyesteretts ankeutvalg HR-2021-2425-U. Det forventes dermed at vi i løpet av 2022 vil få en ny Høyesterettsdom som forhåpentligvis klargjør rettstilstanden på området i større grad enn dagens situasjon.

2.2.7.2 Oslo Barnevern – bør det kreves mer enn alminnelig uaktsomhet?

I LB-2021-25070 fra Borgarting lagmannsrett ble Oslo kommune idømt foretaksstraff for brudd på straffeloven § 172, jf. § 27 i form av en bot på to millioner kroner. Kommunen hadde ikke iverksatt tilstrekkelige tiltak for å hindre at et barn som var i kommunens omsorg ble utsatt for seksuelle overgrep av sin stefar.

I denne dommen gjør lagmannsretten flere interessante vurderinger i henhold til straffeloven § 27. For det første går lagmannsretten inn på det grunnleggende hensynet til kontradiksjon ved anvendelsen av strl. § 27. Selv om tingretten kom frem til at handlinger begått av den private barneverninstitusjon kunne gi grunnlag for foretaksstraff for kommunen, velger lagmannsretten å gå bort fra dette av hensyn til muligheten for kontradiksjon. Ettersom aktor ikke hadde hevdet straffansvar for den private barneverninstitusjonen i saken, hadde ikke kommunen hatt noen grunn til å forberede et forsvar basert på spørsmålet om tjenestefeil hos ansatte hos den private barnevernsinstitusjonen.

Ved spørsmålet om skyldkravet i straffeloven § 27 legger retten til grunn det syn som er uttrykt av Høyesterett i HR-2021-797-A. Det må ut fra en utvidende tolkning av EMK artikkel 6 og 7 leses et vilkår om subjektiv skyld, som oppfylles ved alminnelig uaktsomhet. Det er derfor lagmannsrettens synspunkt at det i lys av Høyesteretts standpunkt i denne dommen at kommunen i det minste må bli ført bevist som uaktsom. Det som imidlertid ikke er klart, er om det alltid vil være tilstrekkelig med uaktsomhet eller om det i noen tilfeller må kreves strengere grad av skyld.

Ordlyden i § 27 har ved flere tilfeller blitt kritisert i juridisk teori. Ståle Eskeland⁷⁶ uttaler blant annet at «skyldkravet i det aktuelle straffebudet må alltid være oppfylt». Selv om det i HR-2021-797-A gis uttrykk for at når skyldkravet er grov uaktsomhet, vil simpel uaktsomhet

---

⁷⁶ (Eskeland, Strafferett, 2017) s. 387

være tilstrekkelig, mener flertallet at Eskelands argument har gode grunner for seg. Blant annet i situasjoner med graderte straffebud, som ved brudd på tjenesteplikt, hvor forskjellige straffebud anvendes etter hvilken grad av skyld som ilegges lovbruddet. I slike tilfeller mener lagmannsretten at det må foreligge forsett for å anvende straffebudet som omhandler forsett, fordi det ved graderte straffebud vil gi urimelige og urettferdige utslag dersom et foretak blir dømt for det forsettlige (og strengere) alternativ, uten å ha utvist forsett. I foreliggende sak måtte Oslo kommune derfor utvise forsett for å kunne bli straffet etter straffeloven § 171, hvor skyldkravet var forsett.

Kravet til alminnelig uaktsomhet ved ileggelse av foretaksstraff etter § 27, jf. HR-2021-797-A er derfor neppe absolutt, idet det kan få urimelige og urettferdige utslag i de tilfeller hvor det aktuelle straffebudet er gradert etter skyldformen.

Det neste spørsmålet for lagmannsretten var således om det var mulig å konstruere forsett på grunnlag av anonyme og kumulative feil. Det ble svart bekreftende for forsett ved anonyme feil, men ikke ved kumulative feil. Begrunnelsen for at det ikke kan bygges forsett på kumulative feil ligger ifølge retten i juridisk teori, hvor det heter at

«En sentral begrensning i kumulasjonsansvaret sammenlignet med et individuelt representasjonsansvar, er likevel at det bare kan anvendes på overtredelser av straffebud med uaktsomhet som skyldform. Ansvarsgrunnlaget er uanvendelig dersom straffebudet krever forsett. Begrunnelsen er at forsettskravet inneholder en psykologisk komponent som forutsetter en individuell gjerningsperson»⁷⁷

Når det skal konstateres forsett, kreves det en psykologisk komponent som forutsetter en individuell gjerningsperson. Kumulative feil innebærer at en eller flere har begått flere feil som til sammen blir klanderverdig nok til at det foreligger skyld. Når kumulativ skyld således bygger på flere små feil som ikke nødvendigvis innebærer et moment av forsett, vil det vanskelig kunne konstateres at den nødvendige psykologiske skyld er utvist.

Det kan imidlertid lettere tenkes at det kan bygges forsett på anonymitet, altså når det ikke er mulig å peke ut en bestemt person som har handlet med forsett, men det er mulig å bevise at en uidentifisert enkeltperson har handlet forsettlig. Når det skal påvises uaktsomhet, og ikke

---

⁷⁷ (Høivik, Foretaksstraff, 2012) s. 220

forsett (som i BaneNOR-dommen), er det imidlertid snakk om en «objektiv kjerne som i noen grad kan løsrives fra psykologiske kriterier», hvor det lettere kan bevises en uaktsom opptreden.⁷⁸

Et annet sentralt poeng i Oslo barnevern-dommen er at den aktuelle straffebestemmelsen retter seg mot en «offentlig tjenesteperson».⁷⁹ Saken omhandler i stor grad hva de ansatte i barnevernet har gjort eller ikke gjort, og om de har handlet forsvarlig. Dette innebærer en stor belastning for de ansatte dersom barnevernet blir dømt, fordi vurderingene blir veldig personlige.

Bane-Nor saken var noe annerledes, idet de aktuelle bestemmelsene var rettet mot selskapet.⁸⁰ I dommen går lagmannsretten inn på hvilke vurderinger og tiltak Bane-Nor har foretatt over en lang periode for å hindre den typen ulykker. Til tross for at et av punktene gjelder uaktsomt drap, kan det argumenteres for at vurderingene i denne dommen er langt mindre personlige og belastende for den enkelte ansatte i Bane-Nor. Her identifiseres det ingen enkeltansatt som utmerker seg eller blir lagt skylden på.

Av dette er det nærliggende å tro at uskyldspresumsjonen må tas hensyn til i større grad i Oslo-barnevern saken, nettopp fordi det ble identifisert enkeltpersoner og vurderingene er svært personlige. Det samme hensynet til uskyldspresumsjonen gjør seg ikke gjeldende i Bane-Nor saken, hvor vurderingene er langt mer upersonlige.

2.2.7.3 Oppsummering

Foretaksstraff i straffeloven § 27 første ledd andre setning kan ikke anvendes etter sin ordlyd. Det må innfortolkes et krav om en «mental link» hos gjerningspersonen som oppfylles ved alminnelig uaktsomhet.

---

⁷⁸ (Høivik, Foretaksstraff, 2012) s. 220

⁷⁹ Straffeloven § 171: «Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som utøver eller bistår ved utøving av offentlig myndighet, og grovt bryter sin tjenesteplikt»

⁸⁰ Jernbaneloven § 22, jf. sikkerhetsstyringsforskriften § 2-3: Bane-Nor hadde unnlatt å iverksette barrierer som reduserer sannsynligheten for at feil og fare- og ulykkessituasjoner utvikler seg. Dette medførte brudd på strl. §§ 281 og 280 for uaktsom forvoldelse av død og uaktsom forvoldelse av betydelig kroppsskade.

Det fremstår ikke som klart om kravet til alminnelig uaktsomhet i ethvert tilfelle er tilstrekkelig, eller om det bør foreligge et strengere krav i enkelte tilfeller, særlig ved graderte straffebud. For å ikke være i strid med EMK er det tilsynelatende tilstrekkelig at det foreligger alminnelig uaktsomhet, ettersom det er kravet som følger av G.I.E.M.-dommen, og HR-2021-797-A. Dermed vil det ikke være i umiddelbar strid med hverken internasjonal eller nasjonal lov å anvende bestemmelsen slik det fremgår av HR-2021-797-A. Det er imidlertid gode argumenter for at det kanskje bør reguleres i ytterligere grad, spesielt i de tilfeller hvor straffebudet er gradert og de forskjellige utfallene av straffen kan være veldig forskjellig i den grad de omfattes av uaktsomhet eller forsett.

Et spørsmål reiser seg også i forhold til om og i tilfellet hvordan alminnelig uaktsomhet kan påvises ved anonyme og kumulative feil. Lagmannsretten har i to saker vurdert spørsmålet i forhold til både uaktsomhet og forsett, hvor konklusjonen er at både forsett og uaktsomhet kan ilegges ved anonyme gjerningspersoner, men at bare uaktsomhet kan konstrueres i tilfeller hvor det omhandler kumulative feil.⁸¹

3 Overtredelsesgebyr

3.1 Innledning

Overtredelsesgebyr er en økonomisk sanksjon som utferdiges av forvaltningen. I NOU 2003:15 «Fra bot til bedring» kjennetegnes overtredelsesgebyr med at:

«[...] forvaltningen pålegger en person eller et foretak å betale et pengebeløp til det offentlige som følge av at personen eller noen som identifiseres med foretaket, har overtrådt en handlingsnorm (et forbud eller et påbud) fastsatt i lov eller forskrift i medhold av lov. Et overtredelsesgebyr har et pønalt formål som har svært mye til felles med forelegg eller bøtStraff etter strafferettslige regler.»⁸²

Et overtredelsesgebyr kan beskrives som en administrativ sanksjon ved brudd på en plikt som er fastsatt i lov eller bestemmelser gitt i eller i medhold av lov. Slike regelbrudd kan være et forbud mot å gjøre noe, som å ikke reklamere for alkohol eller tobakk, eller et påbud som å

---

⁸¹ Anonyme og kumulative feil behandles nærmere i pkt. 4.3.2.1.

⁸² NOU 2003:15 «Fra bot til bedring» s. 22 pkt. 1.4

melde om oppstart av virksomhet.⁸³ Sanksjonen går ut på at en fysisk eller juridisk person skal betale et pengebeløp til det offentlige.

Det er stor variasjon i hvilke typer regelbrudd overtredelsesgebyr brukes som reaksjonsmiddel. Mot fysiske personer brukes gebyret ofte på mindre alvorlig overtredelser, eksempelvis ved parkeringsovertredelser. Når det gjelder overtredelsesgebyr som kan ilegges foretak brukes reaksjonen imidlertid på de alvorlige overtredelsene, som eksempel brudd på konkurranselovgivningen.⁸⁴ Begrunnelsen er at overtredelser som skjer i foretak ofte har potensielt vidtrekkende konsekvenser for samfunnet og andre aktører.

I lovene som inneholder en bestemmelse om overtredelsesgebyr finnes det flere forskjellige reaksjonsmidler. I akvakulturloven kan det i tillegg til overtredelsesgebyr ilegges pålegg om tiltak, tvangsmulkt, iverksetting av tiltak for den ansvarliges regning, administrativ inndragning av utbytte og straff.⁸⁵

Formålet med overtredelsesgebyr er å forebygge overtredelser ved å påføre den som står ansvarlig for regelbruddet med et onde, og reaksjonsformen har dermed et fremtredende pønalt element.⁸⁶ Det pønale preget fremstår gjennom at et overtredelsesgebyr ilegges for å «påføre gjerningspersonen eller foretaket et onde som en reaksjon fra samfunnet mot overtredelsen».⁸⁷ Gjennom det pønale elementet i overtredelsesgebyrene er sanksjonen ment å ivareta både individual- og allmennpreventive hensyn.⁸⁸ Et overtredelsesgebyr er dermed en straffelignende reaksjon, og brukes ofte som alternativ til ordinær straff. Den skiller seg fra bøtestraffen blant annet ved at det er forvaltningen som ilegger gebyret.⁸⁹

---

⁸³ Prop. 60 L (2017-2018) om endringer i alkoholloven, atomenergiloven, folkehelseoven, legemiddeloven, lov om medisinsk utstyr, strålevernloven og tobakksskadeloven mv. (overtredelsesgebyr mv.) pkt. 4.2

⁸⁴ Prop. 60 L (2017-2018) pkt. 4.2

⁸⁵ Akvakulturloven kapittel VII

⁸⁶ Prop. 62 L (2018-2019) pkt. 4.2

⁸⁷ Prop. 83 L (2012-2013) Endringer i arbeidsmiljøloven mv. (søksmålsrett for fagforeninger mv., overtredelsesgebyr og ufrivillig deltid) s. 46.

⁸⁸ Ot.prp.nr.61 (2004-2005) del 5 pkt. 12.

⁸⁹ Se mer om dette i pkt. 3.1.3

3.1.1 Forholdet til Grunnloven og EMK

Det følger av Grunnloven § 96 at ingen kan «straffes uten etter dom». Reaksjoner som utgjør straff etter § 96 kan dermed bare ilegges ved «dom», som betyr «av domstolen i første instans etter en prosess initiert av staten».⁹⁰ Dette innebærer at dersom overtredelsesgebyr regnes som straff etter Grl. § 96, kan det ikke ilegges av forvaltningen.

Overtredelsesgebyr regnes ikke som straff etter Grunnloven, men den kan, under særlige forhold, falle inn under straffebegrepet i Grl. § 96.⁹¹ Høyesterett uttalte i en dom fra 2014 flere viktige momenter i vurderingen om overtredelsesgebyr er «straff». For det første er det av betydelig vekt for vurderingen hvilken klassifisering den enkelte reaksjonen har i nasjonal lovgivning. I någjeldende lovgivning er det kun fengsel, forvaring, samfunnsstraff, ungdomsstraff, bor og rettighetstap som regnes som straff, jf. Straffeloven § 29. Selv om en bestemmelse ikke regnes som straff av lovgiver, uttaler høyesterett i avsnitt 75 og 76 at vekten av klassifiseringen vil svekkes dersom klassifiseringen ikke er «tilstrekkelig overveid av lovgiveren» eller når det er «lagt vekt på usaklige eller irrelevante hensyn ved vurderingen» av om overtredelsesgebyr var nødvendig og hensiktsmessig.

Høyesterett uttaler i avsnitt 52 at administrative reaksjoner «uten straffeformål» faller utenfor Grunnloven § 96, men uttaler i avsnitt 53 at en reaksjons straffeformål i seg selv ikke er «nok til å bringe Grunnloven § 96 til anvendelse». Her viderefører Høyesterett vurderingene i NOU 2003: 15 hvor sanksjonsutvalget oppsummerer rettskildebildet med at:

«Det foreligger etter utvalgets syn ingen avgjørelser som endrer den tradisjonelle oppfatning om at lovgivers karakteristikk av en sanksjon normalt er avgjørende også i forhold til Grunnloven, selv om reaksjonen har et klart pønalt formål, så lenge det ikke er tale om frihetsberøvelse. [...] Utvalget legger til grunn at også mer inngripende rettighetstap, større overtredelsesgebyrer og tap av offentlig ytelse for et større beløp eller et lengre tidsrom vil være forenlig med Grunnloven dersom ordningene er saklig begrunnet, bygget opp med gode rettssikkerhetsgarantier – herunder klageadgang og adgang til domstolsprøvelse

---

⁹⁰ Rt. 2014 s. 620 avsnitt 48.

⁹¹ Prop. 60 L (2017-2018) pkt. 4.2 og Prop. 62 L (2015-2016) pkt. 4.1.

– og lovgiver har gitt uttrykk for at sanksjonene ikke skal anses som straff i Grunnlovens forstand.»⁹²

Sakens konkrete faktum omhandlet et aksjeselskap som var ilagt overtredelsesgebyr etter akvakulturloven § 30, og retten kom frem til at vedtaket om overtredelsesgebyr var gyldig og i samsvar med Grunnloven § 96. De argumentene som talte mot at gebyret skulle anses som straff var for det første at overtredelsen gjaldt brudd på regler som var gitt «av hensyn til næringen selv og ivaretagelse av miljøet».⁹³ For det andre at gebyret bare kunne ilegges for en avgrenset gruppe næringsdrivende «foretak».⁹⁴ For det tredje var de grunnleggende rettssikkerhetsgarantier, som retten til forvaltningsklage og domstolsprøving, tilstrekkelig ivaretatt for å oppfylle domskravet i Grl. § 96.⁹⁵

Hovedregelen er således at overtredelsesgebyr ikke er «straff» i henhold til Grunnloven § 96. Det er imidlertid sikker rett at overtredelsesgebyr regnes som straff etter EMK.⁹⁶ Det fremgår av forarbeidene til forvaltningsloven at «en administrativ sanksjon er [...] straff etter EMK».⁹⁷ Dette innebærer at de rettssikkerhetsgarantiene som fremgår av EMK artikkel 6 og EMK protokoll 7 artikkel 4 kommer til anvendelse når det skal ilegges overtredelsesgebyrer.

3.1.2 Forholdet til Forvaltningsloven

Overtredelsesgebyr faller inn under definisjonen som administrativ sanksjon slik det defineres i forvaltningsloven § 43 annet ledd:

«Med administrativ sanksjon menes en negativ reaksjon som kan ilegges av et forvaltningsorgan, som retter seg mot en begått overtredelse av lov, forskrift eller individuell avgjørelse, og som regnes som straff etter den europeiske menneskerettskonvensjon.»

Den generelle overordnede regelen for overtredelsesgebyr er forvaltningsloven § 44, som fastslår at forvaltningsorganer kan ilegge overtredelsesgebyr når det er fastsatt i lov.

---

⁹² NOU 2003:15 «Fra bot til bedring» punkt 5.1.1. på side 57-58

⁹³ Rt. 2014 s. 620 avsnitt 77

⁹⁴ Akvakulturloven § 30

⁹⁵ Rt. 2014 s. 620 avsnitt 83

⁹⁶ Prop. 60 L (2017-2018) pkt. 4.2.2.

⁹⁷ Prop. 62 L (2015-2016) side 24

Størrelsen på gebyret kan ilegges både etter faste satser, men også utmåles individuelt i hvert enkelt tilfelle innenfor en øvre ramme som er fastsatt i eller i medhold av lov. For at en reaksjon skal regnes som overtredelsesgebyr etter fvl. § 44, må den ifølge forarbeidene oppfylle definisjonen av «administrativ sanksjon» etter § 43 annet ledd. Dette innebærer at reaksjonen må regnes som «straff» etter EMK, med andre ord må den oppfylle Engel-kriteriene.⁹⁸ Meningen med dette er at EMKs straffebegrep skal være avgjørende for rekkevidden av begrepet «administrativ sanksjon».⁹⁹

Forvaltningsloven § 46 er en overordnet bestemmelse for utmålingen av administrative sanksjoner for foretak. Bestemmelsen nedfeller at «når det er fastsatt i lov at det kan ilegges administrativ sanksjon overfor et foretak, kan sanksjon ilegges selv om ingen enkeltperson har utvist skyld». Dette innebærer at Fvl. § 46 i seg selv ikke gir selvstendig hjemmel for å ilegge en administrativ foretakssanksjon, men at sanksjonene må ilegges etter hver enkel særlov.¹⁰⁰

Det kan av fvl. § 46 utledes en forståelse om hvilket krav til subjektiv skyld som gjelder ved ileggelse av administrative sanksjoner mot foretak. Bestemmelsens andre ledd lister opp hvilke momenter som kan tas hensyn til ved denne avgjørelsen. Det er imidlertid ingen plikt til å vektlegge alle disse momentene, og forarbeidene har uttalt at punktene er av så overordnet karakter at de normalt sett ikke vil komme i konflikt med det som fremgår av øvrig spesiallovgivning.¹⁰¹

3.1.2.1 Saksbehandlingsregler for ileggelse av overtredelsesgebyr

Forvaltningslovens saksbehandlingsregler gjelder med mindre annet er bestemt i særlov, jf. forvaltningsloven § 1. Dette innebærer at også bestemmelser om overtredelsesgebyr kan fravikes i den enkelte særlov. Det bør imidlertid utvises forsiktighet med å fravike

---

⁹⁸ I *Engel and others v. Netherlands*, 8. juni 1976, no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 og 5370/72, oppstiller EMD tre kriterier (de såkalte Engel-kriteriene) som skal vektlegges ved vurderingen av om en reaksjon går inn under begrepet «straff» i EMK artikkel 6

⁹⁹ Prop.62 L (2015-2016) side 19

¹⁰⁰ Se f.eks. Akvakulturloven § 30

¹⁰¹ Prop.62 L (2015-2016) s. 195

forvaltningslovens regler i særlovene av hensyn til en enhetlig regulering og oppfyllelse av rettssikkerhetsgarantiene etter EMK.¹⁰²

Et overtredelsesgebyr er et vedtak som innebærer en plikt for et rettssubjekt å betale en sum til det offentlige, og er således et enkeltvedtak, jf. Fvl. § 2 første ledd bokstav b, jf. Bokstav a.¹⁰³ Dette innebærer at ileggelse av overtredelsesgebyr omfattes av grunnvilkårene for saksbehandlingen av enkeltvedtak, som følger av forvaltningsloven kapittel 4. Herunder er det et krav til forhåndsvarsling i § 16, utrednings- og informasjonsplikten etter § 17, og andre partsrettigheter i kapittelet.

Videre skal enkeltvedtaket som følge av fvl. §§ 24 og 25 gis en begrunnelse som inneholder de regler vedtaket bygger på i den grad det er nødvendig for å sette parten i stand til å forstå vedtaket. Hvor grundig begrunnelsen for vedtaket er, beror på en vurdering av hvor inngripende vedtaket er. Dersom vedtaket er veldig inngripende, innebærer det et skjerpet krav til begrunnelsen av vedtaket.¹⁰⁴ Et overtredelsesgebyr regnes som en av de strengere formene for inngrep som kan gjøres av forvaltningen. Det har et pønalt formål som ilegger mottakeren å betale en betydelig økonomisk sum. Det gjelder derfor et skjerpet krav til begrunnelse for å ilegge enkeltvedtak om overtredelsesgebyr.

Den som er part eller har rettslig klageinteresse i et enkeltvedtak har rett til å påklage saken i henhold til fvl. § 28. Det vil si at selskapet som er part i saken alltid vil ha adgang til å klage saken videre til forvaltningsorganets overordnede myndighet.

3.1.3 Forholdet mellom foretaksstraff og overtredelsesgebyr

Overtredelsesgebyret og foretaksstraffen har mange likhetstrekk og tjener i stor grad samme funksjon. Anvendelsesområdet er også på lang vei sammenfallende, idet de fleste lovovertridelser kan gi grunnlag for både overtredelsesgebyr og foretaksstraff. For eksempel akvakulturloven §§ 30 og 31. Virkningen for den som ilegges en bot på 10.000kr eller et overtredelsesgebyr på 10.000kr er i hovedsak den samme idet begge sanksjonsformene er bøtesanksjoner, ved at de ilegges gjennom å betale et pengebeløp til det offentlige. Formålet med denne innkrevingen er i begge tilfeller begrunnet i preventive formål. Overtredelsesgebyr

---

¹⁰² Prop. 60 L (2017-2018) pkt. 4.2.3 og Prop. 62 L (2015 – 2016) kapittel 8.4.4

¹⁰³ Se også Prop.62 L (2015-2016) s. 194

¹⁰⁴ Rt. 1981 s. 745 (på side 748) og Rt. 2011 s. 111 (avsnitt 51).

etter akvakulturloven skal ivareta både individual- og allmennpreventive hensyn,¹⁰⁵ og foretaksstraffens formål er å styrke straffebudets preventive effekt sammenlignet med hva som kan oppnås gjennom et personlig ansvar.¹⁰⁶ I tillegg foreligger det tilsvarende objektivt krav om skyld i begge sanksjonene. Det heter i forarbeidene til forvaltningsloven at formuleringen i forvaltningsloven § 46 er hentet fra straffeloven § 27, og «skal forstås på samme måte».¹⁰⁷

Samtidig som sanksjonene har mange likhetstrekk, er det flere ting som skiller dem fra hverandre. For det første har foretaksstraffen som en strafferettslig sanksjon andre virkninger enn det overtredelsesgebyr har som en administrativ sanksjon. For eksempel kan det ved foretaksstraff (bot) fastsettes fengselsstraff subsidiært dersom boten ikke betales, jf. Straffeloven § 55. Bøter skal også registreres i strafferegisteret,¹⁰⁸ og kan i den forstand av å være en strafferettslig sanksjon i seg selv ha den stigmatiserende effekten av at den føles mer tyngende enn et overtredelsesgebyr.

For det andre er forvaltningssanksjoner ikke regnet som «straff» etter norsk rett. I Rt. 2000 s. 996 la Høyesterett til grunn at administrative sanksjoner i form av straffeskatt, tilleggsskatt og andre tilleggsavgifter ikke har vært ansett som straff i forhold til straffeprosessloven og Grunnloven § 96 selv i de tilfeller der grunnlaget for ileggelsen var forsettlig eller grovt uaktsomme forhold.¹⁰⁹ Administrative sanksjoner ilegges av forvaltningen, og er dermed underlagt forvaltningslovens saksbehandlingsregler. Dette innebærer at saken kan prøves av domstolene i sivilprosessens former, og ansees dermed å ikke være i strid med kravene i Grunnloven §§ 95 og 96.¹¹⁰

---

¹⁰⁵ Ot.prp.nr.61 (2004-2005) del 5 pkt. 12

¹⁰⁶ (Høivik, Er det hensiktsmessig med både overtredelsesgebyr og foretaksstraff som sanksjon ved samme brudd på konkurranseloven? , 2005) og Ot.prp. nr. 27 (1990–91) s. 7 andre spalte.

¹⁰⁷ Prop. 62 L (2015–2016) s. 199 første spalte

¹⁰⁸ Lov 28. mai 2010 nr. 16 om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterloven) § 9 første punktum og forskrift om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterforskriften) § 44-4.

¹⁰⁹ Rt. 2000 s. 996 på s. 1012

¹¹⁰ Prop. 62 L (2015-2016) s. 24

3.2 Skyldkravet

Spørsmålet om hvilket skyldkrav som gjelder ved ileggelse av overtredelsesgebyr ble vurdert i NOU 2003:15 «Fra bot til bedring», hvor det ble konkludert med at et foretak kunne idømmes straff på tilnærmet objektivt grunnlag. Det samme ble uttalt i forarbeidene til forvaltningsloven, at det ved ileggelse av administrative sanksjoner heller ikke er et krav om subjektiv skyld hos fysiske personer.¹¹¹ Begrunnelsen for ileggelse av overtredelsesgebyr på objektivt grunnlag har primært vært at det ikke var en grunn til å stille strengere krav til skyld enn i strafferetten.

Skyldkravet for å ilegge overtredelsesgebyrer til foretak ble dermed formulert i forvaltningsloven § 46 første ledd første setning slik:

«Når det er fastsatt i lov at det kan ilegges administrativ sanksjon overfor et foretak, kan sanksjon ilegges selv om ingen enkeltperson har utvist skyld.»

Det følger imidlertid av forarbeidene til forvaltningsloven § 46 at den enkelte særlov eller dens forarbeider kan inneholde andre krav til subjektiv skyld enn det som fremgår av fvl. § 46.¹¹² Selv om det finnes særlover som inneholder mer subjektive skyldkrav, har en rekke særlover bestemmelser som er skåret over samme lest som forvaltningsloven § 46.

Et eksempel på en slik særlov er hjemmelen for overtredelsesgebyr i akvakulturloven § 30 første ledd hvor det heter at:

«Et foretak kan ilegges overtredelsesgebyr dersom foretaket eller noen som har handlet på foretakets vegne overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av loven. Dette gjelder selv om ansvaret for overtredelsen ikke kan rettes mot noen enkeltperson.» (min understreking)

3.3 HR-2021-797-A

Skyldkravet er som nevnt hentet fra straffeloven § 27 første ledd og skal forstås på samme måte.¹¹³ Det reiser seg da et spørsmål om hvilken betydning tilsidesettelsen av et rent objektivt skyldkrav ved ileggelse av foretaksstraff etter straffeloven § 27 som ble nedfelt i

---

¹¹¹ Prop. 62 L (2015-2016) pkt. 11.1

¹¹² Prop. 62. L (2015-2016) s. 199

¹¹³ Prop. 62 L (2015–2016) s. 199 første spalte.

HR-2021-797-A og G.I.E.M.-dommen har for illeggelsen av administrative foretakssanksjoner på et rent objektivt grunnlag etter forvaltningsloven § 46.

Hverken de ovennevnte dommer fra EMD eller Høyesterett omtaler administrative foretakssanksjoner etter norsk rett. Forvaltningsloven § 43 fastslår imidlertid at reglene om foretakssanksjoner bare gjelder i den grad sanksjonen «regnes som straff etter den europeiske menneskerettskonvensjon». Et overtredelsesgebyr foreligger dermed kun når det regnes som straff etter EMK. Når Høyesterett og EMD da har konkludert med at straff etter EMK krever subjektiv skyld i form av en «mental link», eller alminnelig uaktsomhet,¹¹⁴ kan det vanskelig tenkes at overtredelsesgebyrene kan tolkes på en annen måte enn det som fremgår av dommene.

Dette synet støttes opp av Knut Høivik hvor han i sin utredning for Justisdepartementet poengterer at en naturlig konsekvens av at regelen om objektivt ansvar i forvaltningsloven og bestemmelser i særlovgivningen er skåret over samme lest at de bør «korrigeres for å sikre samsvar med ordlyden i bestemmelsene og kravet til skyld som følger av EMK».¹¹⁵ Høivik henviser til et av at hovedformålene med innføringen av fellesregler om administrative sanksjoner i forvaltningslovens forarbeider er:

«... å legge til rette for mer enhetlig behandling av saker om administrative sanksjoner innenfor betryggende rettslige rammer, og med oppfyllelse av de krav til rettsikkerhet som følger av Grunnloven og internasjonale konvensjoner, i første rekke den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)»¹¹⁶

Dersom skyldkravet i de administrative sanksjonene skulle tolkes ut fra ordlyden ville de være i strid med gjeldende rettspraksis og formålene med bestemmelsen. Høivik skriver dessuten at EMDs dom «ikke [...] gir holdepunkter for å gjøre unntak fra administrative sanksjoner som kvalifiserer som straff etter konvensjonen, men som formelt er en straffereaksjon».¹¹⁷

---

¹¹⁴ HR-2021-797-A og G.I.E.M. S.r.l. And others v Italy, no. 1828/06

¹¹⁵ (Høivik, Foretaksstraff og korrupsjon, 2021) s. 90

¹¹⁶ Prop. 62 L (2015–2016) s. 56 første spalte.

¹¹⁷ (Høivik, Foretaksstraff og korrupsjon, 2021) s. 89-90

Også Hans Petter Jahre omtaler hvilken betydning G.I.E.M.-dommen vil ha for forvaltningssanksjoner i merknad til forvaltningsloven § 44 i Lovdata 23. januar 2019. Jahre konstaterer for det første at straffansvar på objektivt grunnlag eller på grunnlag av skyldpresumsjoner som ikke er gjendrivelige av siktede er i strid med lovkravet etter EMK artikkel 7. Videre påpeker han imidlertid at det ikke er gitt at dommen vil få betydning for forvaltningssanksjoner, og at det er mye som taler for at rekkevidden til dommen er begrenset til klassiske strafferettslige sanksjoner. Herunder understreker Jahre hvor viktig det er å utvise forsiktighet ved å trekke utvidende slutninger fra dommens innhold, og gir dermed noen holdepunkter i retning av at administrative foretakssanksjoner ikke bør omfattes av Høyesterettsdommen og EMD praksis.

I justisdepartementets anmodning fra mai 2021 uttaler departementet at HR-2021-797-A inntil videre skal legges til grunn for administrative sanksjoner, slik at det bare kan ilegges dersom det påvises at en person hos foretaket har utvist alminnelig uaktsomhet.¹¹⁸ Nærings- og fiskeridepartementet har i brev datert 12. mai 2021 gjengitt denne uttalelsen, hvor de skriver:

«Med bakgrunn i Høyesteretts dom og Justis- og beredskapsdepartementets brev instruerer Nærings- og fiskeridepartementet med dette Fiskeridirektoratet om å legge til grunn at ileggelse av overtredelsesgebyr etter akvakulturloven fordrer at den som har opptrådt på vegne av foretaket har utvist alminnelig uaktsomhet.»¹¹⁹

Forvaltningen legger altså til grunn at Høyesterettsavgjørelsen vil ha påvirkning ved ileggelsen av administrative foretakssanksjoner, og at det må foreligge alminnelig uaktsomhet. Instruksen er imidlertid gitt i påvente av eventuelle lovendringer og utredninger, men må inntil videre kunne legges til grunn ved anvendelsen av overtredelsesgebyrer.

Det gjelder et krav om subjektiv skyld ved ileggelse av overtredelsesgebyr etter akvakulturloven.

---

¹¹⁸ Se eksempelvis Justis- og beredskapsdepartementets brev til Landbruks- og matdepartementet 12. mai 2021 (ref. 21/2959 – TRR).

¹¹⁹ Nærings- og fiskeridepartementets brev til Fiskeridirektoratet 12. mai 2021 (ref. 21/3588-1)

3.4 Forslag til endringer i forvaltningsloven

I lys av rettskildebildet som foreligger og de vurderingsgrunnlag som er instruert til forvaltningsorganene har justis- og beredskapsdepartementet i april 2022 fremmet et forslag til endringer i forvaltningslovens regler om administrative foretakssanksjoner og om habilitet.¹²⁰ Forslaget er at forvaltningsloven § 46 første ledd skal lyde:

«Når det er fastsatt i lov at det kan ilegges administrativ sanksjon overfor et foretak, er skyldkravet uaktsomhet med mindre noe annet er bestemt. Med foretak menes selskap, samvirkeforetak, forening eller annen sammenslutning, enkeltpersonforetak, stiftelse, bo eller offentlig virksomhet.» (min understreking)

Departementet foreslår i proposisjonen å innføre et skyldkrav i den overordnede bestemmelsen for overtredelsesgebyr i forvaltningsloven § 46 første ledd, med mindre noe annet er bestemt i særlovgivningen.

Departementet bemerker også under punkt 7.4 i endringsforslaget at det kan tenkes at unntak fra kravet om alminnelig uaktsomhet i begge retninger. Når det er tale om særlig inngripende sanksjoner overfor et foretak, kan det tenkes at omstendighetene medfører at det innebærer et skjerpet krav til skyld. På den andre siden vil det også kunne være situasjoner hvor det er aktuelt med et tilnærmet objektivt ansvar. Dette er eksempelvis på områder hvor det er tale om milde sanksjoner for typisk masseovertredelser der mengden saker medfører et særlig behov for effektiv håndheving. Det bør imidlertid være en forutsetning for å kunne operere med tilnærmet objektivt ansvar at det foreligger en klar formodning for skyld ved den aktuelle typen overtredelse, og at det finnes et sterkt behov for en effektiv håndhevelse av regelverket.

Når det skal vurderes om en bestemmelse skal operere med tilnærmet objektivt ansvar, beror det etter departementets syn på en vurdering av den forholdsmessighetsstandarden som følger av Salabiaku-dommen. Det blir lagt vekt på at Salabiaku-dommens uttalelser har blitt lagt til grunn gjentatte ganger i senere EMD praksis, blant annet i Janosevic mot Sverige, G.I.E.M.-dommen og i Busuttil mot Malta.

---

¹²⁰ Prop. 81 L (2021-2022) Endringer i forvaltningsloven (skyldkrav ved administrativ foretakssanksjon og habilitetsreglenes anvendelse for statsråder)

Del 3 – Rettspolitiske drøftelser

4 Betenknninger til dagens rettsbilde

4.1 Intro

Dette kapittelet er ment å belyse hvilke konsekvenser anvendelsen av foretaksstraff og overtredelsesgebyr får når de tolkes slik det nå kreves etter HR-2021-797-A og EMD-praksis. Herunder vil jeg først foreta en vurdering av Høyesterettsdommen og dens innhold, og gi noen kommentarer til avgjørelsen. Deretter vil jeg drøfte noen utfordringer som oppstår i forbindelse med anvendelsen av overtredelsesgebyr etter akvakulturloven § 30 i lys av dagens rettskildebilde.

4.2 Merknader til HR-2021-797-A

I Høyesterettsdommen ble det lagt til grunn at straffeloven § 27 første ledd ikke lenger kunne praktiseres i samsvar med ordlyden og forutsetningen i forarbeidene. Et vilkår for å kunne ilegge foretaksstraff å kunne påvise i det minste ordinær uaktsomhet hos en person som representerer selskapet. Bakgrunnen var som nevnt at EMD i G.I.E.M.-dommen kom frem til at uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2 og lovkravet i EMK artikkel 7 nr. 1 nå forutsetter skyld for å idømme straff, i form av en «mental link» mellom handlingen og den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffebudet.¹²¹

4.2.1 Høyesterett går langt i å tolke EMD utvidende

Premissene som fremgår av dommen er formet på en slik måte at de oppfattes å gi prinsipiell avklaring på rettsområdet, og er tolket slik i etterfølgende norsk rettspraksis og forvaltningspraksis. Allikevel finnes det momenter ved Høyesteretts tolkning og uttalelser som taler for at et absolutt krav om skyld ved foretaksstraff ikke kan legges til grunn.

De premissene som Høyesterett bygger sine uttalelser på fremgår i avsnitt 21 til 22. Her siterer Høyesterett EMDs uttalelser i G.I.E.M.-dommens avsnitt 241 og 242, hvor EMD behandler vilkårene for straff etter EMK artikkel 7. I avsnitt 242 uttaler storkammeret i EMD:

«The Grand Chamber endorses the analysis to the effect that the rationale of the sentence and punishment, and the ‘guilty’ concept (in the English version) with

---

¹²¹ HR-2021-797-A avsnitt 20 og 23-24

the corresponding notion of 'personne coupable' (in the French version), support an interpretation whereby Article 7 requires, for the purposes of punishment, a mental link. '»

Det som fremgår av sitatet fra G.I.E.M.-dommen er at det finnes relevante momenter som taler i retning for at det er grunnlag for å forutsette en «mental link» for å kunne straffe noen i samsvar med EMK artikkel 7. Når Høyesterett anvender dette til å foreta en utvidende tolkning av EMK ved å fastslå et absolutt krav om skyld for å kunne ilegge straff etter EMK artikkel 6 nr. 2 og artikkel 7 kan det virke som at Høyesterett går lengre i å utvikle tolkningen av EMK enn det er grunnlag for. Som nevnt innledningsvis er det «i første rekke EMD som skal utvikle konvensjonen». ¹²² Høyesterett skal ved anvendelsen av EMK foreta en selvstendig tolkning hvor de benytter samme metode som EMD, men samtidig utvise forsiktighet ved å tolke konvensjonsteksten utvidende og dynamisk. ¹²³ Den tolkning av EMK som Høyesterett legger til grunn i HR-2021-797-A er utvidende i den grad den ilegger et krav ved ordlyden i EMK artikkel 7 som ikke uttrykkelig fremgår av bestemmelsen.

Også i juridisk teori er det blitt stilt spørsmål om hvilken grad Høyesteretts avgjørelse og EMD-praksis innebærer en endring for administrative sanksjoner. Som nevnt i punkt 3.4 synes Hans Petter Jahre å poengtere viktigheten av å utvise forsiktighet med å trekke slutninger om dommens rekkevidde, ut over det rettsområdet dommen direkte gjelder.

I likhet med Jahre har professor Jon Petter Rui lagt til grunn at uttalelsene i EMDs storkammerdom må forstås slik at EMK artikkel 7 hindrer straff på rent objektivt grunnlag, men at de imidlertid ikke nødvendigvis gjelder for administrative sanksjoner. ¹²⁴ Rui begrunner dette med at G.I.E.M.-dommen utgjør en vesentlig utvidelse av rettighetsvernet etter EMK artikkel 7, og at dette har gode begrunnelser ved strafferettslige sanksjoner i den forstand de fremgår av dommen. Men når det er tale om forvaltningssanksjoner som er mindre inngripende enn de strafferettslige, er det ikke like åpenbart at den samme utvidende tolkningen bør legges til grunn.

---

¹²² Rt. 2005 s. 833 avsnitt 45

¹²³ Rt. 2005 s. 833

¹²⁴ (Rui, 2018) s. 202–215.

4.2.2 Høyesterett gjengir kun deler AV G.I.E.M.-dommen

EMD uttalte i G.I.E.M.-dommen «mental link» i en kontekst hvor objektiv foretaksstraff i den form den står i norsk rett etter Straffeloven § 27 ikke finnes, og hvor subjektiv skyld alltid er en nødvendig forutsetning for ordinær straff. Vesentlige formål og vilkår ved foretaksstraffen får dermed ikke bli målt opp mot EMK i saken for EMD. Det avgjørende for EMD var om det etter EMK artikkel 7 var tillatt å ilegge tredjepersoner straffelignende sanksjoner uten å i det hele tatt vurdere om de hadde overtrådt noen lov.

Videre henviser Høyesterett i avsnitt 22 første setning i G.I.E.M.-dommens avsnitt 242, men unnlater å nevne både de påfølgende setningene i dette avsnittet i tillegg til de etterfølgende avsnitt i dommen. I de påfølgende avsnitt i G.I.E.M.-dommen går EMD inn på grunnleggende momenter for å kunne forstå hva som ligger i ordet «mental link». Det fremgår blant annet av fortsettelsen i avsnitt 242 at det finnes støtte for en tolkning av artikkel 7 hvor straff forutsetter en mental kobling.¹²⁵ Ordlyden i *Sud Fondi*-dommen er «support an interpretation», med andre ord *én tolkning*, som tyder på at det ikke skal legges til grunn en mental link i hvert enkelt tilfelle. Det virker som en del av grunnlaget for avgjørelsen i G.I.E.M.-dommen var at kravet til «mental link» måtte vurderes i hver enkelt sak, og at resultatet i dommen berodde på konkrete forhold i G.I.E.M.-dommen. Sett i sin helhet gir de øvrige uttalelsene i EMDs dom uttrykk for at det ved fastsettelsen av «mental link» ikke er tale om en regel som skal gjelde fast i alle saker som omhandler EMK artikkel 7.

Det fremstår heller ikke av senere EMD-praksis som om G.I.E.M. er et prejudikat som krever skyld ved illeggelse av straff. Det blir blant annet henvist til G.I.E.M.-dommens krav til «mental link» når det er tale om krav om forutberegnelige lover, eller at straff bare må ilegges den ansvarlige.¹²⁶ Også i saker for EMD hvor skyld har vært en nødvendig forutsetning for straff etter nasjonal rett har «mental link» blitt lagt til grunn.¹²⁷ Dette gir ytterligere holdepunkter for at «mental link» bare er et krav i konkrete tilfeller.

---

¹²⁵ EMD henviser tolkningen i *Sud Fondi S.r.l. And others V. Italy*, no. 75909/01

¹²⁶ Se *Ulemek v. Serbia*, no. 41680/13 avsnitt 46 og 49.

¹²⁷ Se *Güven mot Tyrkia*, no. 16022/20, pkt. 2b

4.2.3 Bør uttalelsene i dommen forstås slik at de skal gjelde for forvaltningssanksjoner?

Det fremgår ikke direkte av Høyesterettsdommen om kravet til «mental link» også bør gjelde når det er tale om forvaltningssanksjoner på objektivt grunnlag, men det er som det fremgår av min drøftelse i punkt 3 lagt til grunn at det gjelder et tilsvarende krav.

Når det kan stilles spørsmål til i hvilken grad G.I.E.M-dommen og øvrig EMD praksis faktisk stiller et krav om en «mental link» ved straffesanksjoner,¹²⁸ vil det naturligvis også kunne stilles spørsmål til om dette i det hele tatt vil kunne omfatte administrative sanksjoner. Det finnes en rekke argumenter som taler mot en slik tolkning.

For det første har de strafferettslige garantier som følger av EMK ikke samme gjennomslagskraft ved sanksjoner som ikke er å regne som ordinær straff i nasjonal rett.¹²⁹ EMD har gitt uttrykk for dette i storkammerdom av 2006 Jussila mot Finland. Spørsmålet var hvorvidt kravet til kavet til offentlig rettergang i EMK artikkel 6 gjaldt ved ileggelse av tilleggsstraff. EMD uttalte at «It is self-evident that there are criminal cases which do not carry any significant degree of stigma. There are clearly ‘criminal charges’ of different weight». Videre at tilleggsstraff «differ from the hard core of criminal law; consequently the criminal-head guarantees will not necessarily apply with their full stringency».¹³⁰ EMD legger her fram et skille mellom straffesaker som innebærer stigmatiserende påvirkninger, og at tilleggsstraff som et eksempel på et lite stigmatiserende inngrep ikke nødvendigvis trenger de strafferettslige garantier i samme grad som de mer stigmatiserende inngrep. En forvaltningssanksjon er utvilsomt mindre stigmatiserende enn å bli ilagt en foretaksstraff, dette fremgår blant annet av at det ene karakteriseres som en straff, og det andre som en sanksjon.

Høyesterett har også i tidligere avgjørelser lagt til grunn at de strafferettslige garantiene i EMK ikke får den samme gjennomslagskraften når man beveger seg utenfor den ordinære strafferettens område.¹³¹

---

¹²⁸ Se avhandlingens punkt 4.2.1 og 4.2.2.

¹²⁹ Poengteres også av (Emberland, 2022) s. 113

¹³⁰ *Jussila v. Finland [GC]*, no. 73053/01 avsnitt 43-44 flg.

¹³¹ Rt. 2009 s. 1409, saken omhandlet beviskrav ved ileggelse av tilleggsstraff.

For det andre har EMD ved flere anledninger lagt til grunn at forvaltningssanksjoner ilagt på objektivt grunnlag vil stå seg i lys av uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2. Som tidligere drøftet under punkt 2.2.5 kom EMD i Salabiaku mot Frankrike frem til at en administrativ sanksjon etter fransk tollovgivning ble ansett som straff etter EMK, men at sanksjonen ikke var i strid med uskyldspresumsjonen. Grunnlaget var at det fantes forhold hvor den anklagede kunne unnskyldes seg, og blant annet påberope seg force majeure. Videre kunne domstolene i Frankrike delvis avgjøre om sanksjonen i det hele tatt skulle ilegges, og hvilken størrelse gebyret skulle være på.¹³² I dommene Janosevic mot Sverige og Vastberga Taxi AB og Vulic mot Sverige ble det tatt stilling til om tilleggsskatt på objektivt grunnlag var tillatt. EMD henviste til forholdsmessighetsvurderingen som fremgår av Salabiaku-dommen, og kom frem til at ileggelsene ikke var i strid med uskyldspresumsjonen. Også i disse dommene forelå det flere muligheter for ansvarsfrihet, og domstolene hadde mulighet til å bestemme om sanksjonen skulle ilegges.

I G.I.E.M.-dommen vises det i avsnitt 243 til tidligere EMD praksis som Salabiaku og Janosevic, og EMD uttaler at

*«Presumptions of fact or of law operate in every legal system. The Convention does not prohibit such presumptions in principle; it does, however, require the Contracting States to remain within certain limits in this respect as regards criminal law.»*¹³³

Det fremgår ikke av dommen at EMD ønsker å gå bort fra denne oppfatningen. Det vil være naturlig å anta at dersom EMDs storkammer mente at objektive skranker skulle totalt utelukkes, ville det vært nevnt i denne sammenheng. Når dagens rettsoppfatning tilsynelatende innebærer at et forbud mot objektive skyldkrav i administrative sanksjoner ikke er gjennomførbare bygger på en utvidende tolkning av uttalelsene i G.I.E.M.-dommen, er det verdt å merke seg at G.I.E.M.-dommen henviser seg til tidligere praksis hvor slike sanksjoner er tillatt uten å kritisere det.

---

¹³² *Salabiaku v. France*, no. 10519/83, avsnitt 19, 29 og 30.

¹³³ *G.I.E.M. S.r.l. And others v Italy*, no. 1828/06, avsnitt 243

Magnus Matningsdal argumenterer også for dette synet. Han mener at når EMD anfører denne henvisningen må dette forstås slik at standpunktene i de tidligere avgjørelsene videreføres, og at dette innebærer at uttalelsene fra Rt. 2005 s. 833 avsnitt 74 fortsatt har gyldighet:

*«Objektive straffbarhetsvilkår med hensyn til faktum er ikke i seg selv i strid med konvensjonen. Men bruken av slike vilkår må holdes innenfor visse grenser i tråd med de kriterier som er trukket opp for presumsjoner i Salabiaku-dommen, og senere videreført i de svenske sakene om tilleggsskatt og i de avvisningsavgjørelsene som jeg har gjennomgått. Dette innebærer at det må foretas en proporsjonalitetsbegrensning.»*¹³⁴

Også senere EMD praksis i ettertid av G.I.E.M. fastholder den rettsstilstand som Janosevic og Västberga Taxi legger til grunn når det kommer til objektive forvaltningssanksjoner og EMK.¹³⁵ I Busuttil mot Malta henviser EMD seg til sine uttalelser i G.I.E.M.-dommen på avsnitt 243, og bruker dette som argument for at EMK anerkjenner objektive straffebud på visse vilkår.¹³⁶ Videre pekte EMD på de momenter som fremgår av Janosevic og Västberga Taxi AB mot Sverige og konkluderte med at det ikke forelå noen brudd på EMK fordi sanksjonen som ble ilagt var forholdsmessig. At senere EMD praksis tillater ileggelse av forvaltningssanksjoner på objektive vilkår ved flere tilfeller medfører umiddelbart et spørsmål ved om den rettsituasjon ved forvaltningssanksjoner vi i dag står overfor (et forbud mot objektive vilkår) er korrekt.

I juridisk teori gir både Matningsdal og Emberland uttrykk for at EMD i G.I.E.M.-dommen ikke synes å opprette et absolutt krav om mental link etter EMK artikkel 7.¹³⁷ Et hovedtrekk blant forfatterne som har omtalt G.I.E.M.-dommen synes å være at de mener Høyesterett har tolket EMDs uttalelser mer absolutt enn det som var ment. Konklusjonen er hos de nevnte

---

¹³⁴ Sitat fra Rt. 2005 s. 833, som sitert av Matningsdal, Straffeloven 2005: Kommentartutgave, § 21 note 5, Juridika.no (à jour per 1. juli 2020)

¹³⁵ Se for eksempel *Kangers v. Latvia*, no. 35726/10 og *Busuttil v. Malta*, no. 48431/18

¹³⁶ *Busuttil v. Malta*, no. 48431/18, avsnitt 47

¹³⁷ Se (Emberland, 2022) s. 107 og Matningsdal, Straffeloven 2005: Kommentartutgave, § 21 note 5, Juridika.no (à jour per 1. juli 2020)

forfattere at uttalelsene i G.I.E.M.-dommen ikke kan anvendes som grunnlag for å fastslå et absolutt krav om subjektiv skyld ved straff – og desto mindre ved administrative sanksjoner.

4.2.4 Oppsummering HR-2021-797-A

Det er flere momenter ved HR-2021-797-A og EMDs praksis som taler for at forbudet mot objektiv foretaksstraff som i dag fastslås i Høyesterettsdommen ikke har tung rettskildemessig forankring. Utfallet av G.I.E.M.-dommen som står sentralt for Høyesterettsdommen – at «mental link» er et krav for å kunne ilegge straff for tredjepart uten at ansvar for vedkommende er etablert - er på flere måter ikke av så prinsipiell karakter at det fremstår som en absolutt skranke mot objektive straffebud i EMK artikkel 7. Det fremgår tvert imot av G.I.E.M.-dommen at objektive straffebud kan tillates etter EMK, så lenge den korrekte forholdsmessighetsvurdering ligger til grunn for det.

De kravene som stilles til objektive straffebud fremgår av EMDs vurderinger opp mot uskyldpresumsjonen. Som det nevnes i EMD praksis som henvises til i G.I.E.M., kan objektive straffebud anvendes dersom 1) staten har et system for domstolsprøving som gir den anklagede mulighet til å imøtegå og gjennomgå bevisførselen. 2) staten har et system hvor domstolene kan overprøve og dermed redusere eller unnlate å ilegge en sanksjon.¹³⁸

Når det gjelder foretaksstraff gir behandling i norske domstoler den anklagede store muligheter til kontradiksjon om de faktiske forhold som knytter seg til gjerningsbeskrivelsen. Videre gir straffeloven § 28 domstolene kraft til å unnlate ileggelse av foretaksstraff basert på de forhold som fremgår av bestemmelsen. Eksempelvis inneholder § 28 b momentet om «noen som har handlet på vegne av foretaket, har utvist skyld». Dette innebærer at gjerningspersonens skyld ofte er en relevant faktor ved vurderingen av ileggelse av foretaksstraff. Tilføyelsen av bestemmelsen i § 28b var også ment for å avhjelpe betenkelighetene med å operere med et objektivt straffbarhetsvilkår i strl. § 27.¹³⁹ Basert på en slik tilnærming som dette fremstår det objektive vilkår i foretaksstraffen etter straffeloven §§ 27 og 28 som å oppfylle EMKs krav til forholdsmessighet, slik kravet fremgår av EMDs praksis.

---

¹³⁸ (Emberland, 2022) s. 116

¹³⁹ Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 397

Forvaltningssanksjoner på objektivt grunnlag blir som nevnt heller ikke drøftet av Høyesterett, men det fins flere holdepunkter fra EMDs praksis for at kravet til forholdsmessighet ved objektive vilkår er mildere ved forvaltningssanksjoner enn det er på den alminnelige strafferettens område.

4.3 Konsekvenser av dagens rettskildebilde

4.3.1 Praktiske konsekvenser – oppheving av vedtak om overtredelsesgebyr

En konsekvens av dagens tolkning av overtredelsesgebyrer er at de tidligere ilagte overtredelsesgebyrene nå ansees for ilagt på feil grunnlag. Dette gjør at det kan stilles spørsmål om gyldigheten av de ilagte gebyrene. Et annet spørsmål er om vedtakene bør (eller skal) oppheves eller omgjøres.

Et vedtak kan endres på flere måter med hjemmel i forvaltningsloven. For det første kan et enkeltvedtak påklages av en part i saken til det nærmeste overordnede forvaltningsorganet til det som har truffet vedtaket, jf. forvaltningsloven § 28. Fristen for å klage på vedtak er 3 uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet frem til vedkommende part etter fvl. § 29. Klagen kan imidlertid også behandles etter klagefristen dersom klageren ikke kan lastes for å ha oversett fristen, eller dersom det av særlige grunner er rimelig at klagen blir prøvd, jf. fvl. § 30. Dersom klagen tas til behandling, kan klageinstansen prøve alle sider av saken og herunder ta hensyn til nye omstendigheter ved saken. Dette innebærer at klageinstansen kan treffe nytt vedtak, eller oppheve og sende saken tilbake til ny behandling i underinstansen etter fvl. § 34.

En rekke advokater har på vegne av sine klienter krevet oppheving av vedtak og tilbakebetaling av overtredelsesgebyr som ble ilagt på grunnlag av en manglende skyldvurdering. I noen av klagesakene jeg har fått innsyn i fra Fiskeridirektoratet har klagen blitt tatt til følge og vedtak om overtredelsesgebyr har blitt opphevet uten å foreta en ny vurdering.¹⁴⁰ Dette var klagesaker som hadde lang behandlingstid, og hvor HR-2021-797-A kom etter klagen ble innsendt. Direktoratet vurderte derfor det som kunstig å måtte foreta en

---

¹⁴⁰ Se ref. 18/18360, og ref. 17/12980

ny vurdering av subjektiv skyld av klageinstansen når dette i liten eller ingen grad hadde blitt gjort i den tidligere saken.

For det andre kan et forvaltningsorgan omgjøre sine egne vedtak uten at de er påklaget med hjemmel i fvl. § 35 så lenge a) det ikke er til skade for noen som vedtaket retter seg mot eller tilgodeser eller, b) når vektaket enda ikke er kommet frem til vedkommende eller c) at vedtaket må anses ugyldig.

Å omgjøre et vedtak om overtredelsesgebyr er på den ene siden sjeldent til skade for den vedtaket retter seg mot, men heller en gode. Videre er det også gode grunner som taler for at vedtaket må ansees ugyldig ettersom det er i strid med nåværende rettspraksis og instruksjer fra overordnede myndigheter. En av hovedgrunnene for en adgang til å omgjøre er nettopp hensynet til materielt riktige avgjørelser og samfunnsmessige hensyn, særlig at forvaltningsavgjørelser skal bidra til å nå samfunnsmessige mål.¹⁴¹ Der feilen har virket inn på avgjørelsens innhold, bør avgjørelsen kunne omgjøres. Når et overtredelsesgebyr således er ilagt uten å inneholde et krav om subjektiv skyld, som etter dagens rettskildesituasjon er nødvendig for å kunne ilegge gebyret, må denne feilen kunne ansees å ha virket inn på avgjørelsens innhold.

På den andre siden taler både rettssikkerhetshensyn og effektivitetshensyn for at et forvaltningsvedtak bør bli stående når det først er truffet. En omgjøring eller oppheving innebærer en svekkelse av forutberegneligheten og kan på mange måter ha store innvirkninger for dem som allerede har innrettet seg etter et vedtak. For forvaltningen er det også lite effektivt dersom en avgjort sak ikke kan ansees som en avsluttet sak. Samtidig lar forvaltningsloven § 35 det stå åpent om forvaltningen har en plikt til å omgjøre et vedtak, og det foreligger ingen plikt for forvaltningen å endre det. I situasjoner hvor en omgjøring av et vedtak er til gunst for parten har forvaltningen fri adgang til omgjøring, og det bør da være opp til forvaltningens skjønn om omgjøringsadgangen skal benyttes innenfor skjønnsfrihetens rammer.

Om et vedtak bør omgjøres på initiativ av forvaltningen etter fvl. § 35 beror på forvaltningens egne skjønn i den enkelte sak. At en stor del av vedtakene om overtredelsesgebyrer som er ilagt etter G.I.E.M.-dommen eller HR-2021-797-A er ilagt uten å vurdere skyld er ikke uten

---

¹⁴¹ NOU 2019:5 Ny forvaltningslov – Lov om saksbehandling i offentlig forvaltning (forvaltningsloven)

videre grunnlag for å kjenne alle vedtakene som ugyldige. Det må vurderes konkret i hver sak, og vil i praksis kun skje i de tilfeller hvor en part i saken leverer en klage i henhold til forvaltningsloven § 28.

4.3.2 Praktiske konsekvenser – ileggelse av overtredelsesgebyrer

Når det foreligger et krav om at et foretak eller noen som har handlet på vegne av foretaket må ha opptrådt med alminnelig uaktsomhet for å kunne ilegges overtredelsesgebyrer etter akvakulturloven § 30, innebærer dette en endring i saksbehandlingen og i forvaltningens vurderinger i vedtaksprosessen. Dette reiser en rekke spørsmål og problemer i forbindelse med anvendelsen av bestemmelsen.

4.3.2.1 Å konstatere skyld – begrensning av ileggelse av gebyrer?

Tidligere, når skyldkravet var objektivt, forelå det ingen krav til at en gjerningsperson måtte identifiseres. Når det må innfortolkes et krav om alminnelig uaktsomhet innebærer det at forvaltningen til en viss grad må finne en gjerningsperson for at den nødvendige skyld er utvist. Dette reiser således et spørsmål om hvilken personkrets som kan pådra foretaket et sanksjonsansvar, herunder hvilken betydning skyldvurderingen har for anonyme og kumulative feil.¹⁴² Samtidig innebærer dette også en begrensning av de tilfeller hvor overtredelsesgebyrer kan ilegges.

Hverken HR-2021-797-A eller G.I.E.M.-dommen uttaler seg om forholdet til anonyme og kumulative feil. Spørsmålet ble imidlertid vurdert i BaneNOR-dommen som er omtalt under punkt 2.¹⁴³ Lagmannsretten kom frem til at det er mulig å etablere «mental link» både mellom anonyme gjerningspersoner og ved kumulasjon av flere personers handlinger, hvor de henviser til utredningen gjort av Knut Høivik som konkluderer med det samme.

Dersom ansvaret skulle være betinget av at individuelle gjerningspersoner må identifiseres og at foretaket ikke kunne stilles ansvarlig for summen av flere personers handlinger vil det i mange tilfeller være mulig for selskap å organisere seg bort fra ansvar, eller såkalt ansvarspulverisering. For eksempel vil det i store oppdrettsselskaper være mange tilfeller hvor resultatet av flere personers feilaktige handlinger eller en ukjent gjerningspersons

---

¹⁴² Anonyme feil er tilfeller hvor gjerningspersonen ikke er identifisert. Kumulative feil er overtredelser som ansees som begått gjennom summen av flere personers adferd.

¹⁴³ LB-2020-180443

handlinger som utgjør et lovbrudd. I slike store selskaper vil det lett kunne tenkes at det å identifisere en gjerningsperson kan være vanskelig i og med at veldig mange er involvert i arbeidet som foregår. Dermed vil det være lettere for selskapene å unndra seg fra ansvaret gjennom å forsøke å skjule feilen som har skjedd gjennom anonyme eller kumulative feil, og at ingen enkeltperson oppfyller gjerningsinnholdet og skyldkravet. Dette går mot et av overtredelsesgebyrenes hovedformål som er å ha en preventiv effekt som forhindrer lovbrudd med at selskapene må inneha forebyggende tiltak.

Både i forarbeidene til straffeloven 1902 § 48 a og straffeloven 2005 § 27 er viktigheten av å kunne ramme anonyme og kumulative feil ved straff av foretak presisert.¹⁴⁴ En adgang til å kunne gjøre et foretak ansvarlig gjennom anonyme og kumulative feil gjør at man unngår at et lovstridig forhold forblir ustraffet.

4.3.2.2 I strid med hensynene bak overtredelsesgebyrer?

Et skyldkrav i overtredelsesgebyrer medfører delvis at hensynene og formålene bak overtredelsesgebyrer svekkes.

På den ene siden var deler av begrunnelsen for det objektive ansvaret i forvaltningsloven § 46 var i hovedsak at det ikke var ønskelig med et strengere krav til skyld for ileggelse av forvaltningssanksjoner enn det som gjelder for foretaksstraff. Et annet hovedformål med overtredelsesgebyrene var at de skulle effektivisere sanksjoneringen av brudd på loven som forvaltningen forvalter, slik at mindre alvorlige lovbrudd skulle få mulighet til en enklere og billigere rettergang.

På den andre siden innebærer et skyldkrav større forutberegnelighet for de som ilegges foretaksstraff og overtredelsesgebyr. Politiet og forvaltningen må nok i større grad begrunne sine avgjørelser og vurdere hvilke handlingsalternativer som forelå i den konkrete saken.

Et for stort fokus på enkeltpersoner kan likevel medføre at «skylden» plasseres på feil sted. Tas saken om Oslo barnevern som eksempel, så er det ikke utenkelig at det egentlige problemet er hvor mye tid og hjelp den enkelte ansatte har på den enkelte sak. Det er altså et problem høyere opp i organisasjonen som det bør tas tak i.

---

¹⁴⁴ Ot.prp. nr. 27 (1990–91) Om lov om endringer i straffeloven m.m. (straffansvar for foretak) s. 6 og 7, og Ot.prp. 90 (2003–2004) Om lov om straff (straffeloven) side 242

Samlet sett er det både positive og negative sider med et krav til subjektiv skyld i disse sakene. Hvordan politiet og forvaltningens praksis blir fremover vil nok avgjøre i hvilken grad disse hensynene slår ut.

5 Avsluttende bemerkninger

Som nevnt innledningsvis oppstiller straffelovens regel om foretaksstraff et objektivt skyldkrav. Jeg har i denne avhandlingen forsøkt å redegjøre for hvordan foretaksstraffen må forstås i lys av nyere rettspraksis fra Høyesterett og EMD, og hvordan dette påvirker anvendelsen av overtredelsesgebyrer.

Vi har sett at uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2 etter EMDs praksis oppstiller en viss skranke mot bruken av objektive straffbarhetsvilkår. Så lenge de objektive vilkår er innenfor rimelighetens grenser basert på en proporsjonalitetsvurdering.¹⁴⁵ Videre oppstiller også legalitetsprinsippet i EMK artikkel 7 i lys av EMD-praksis og Høyesterettspraksis tilsynelatende et krav om at det må foreligge en «mental link» ved ileggelse av straff. Dette innebærer et forbud mot rent objektive straffbarhetsvilkår, idet de ikke inneholder noen som helst form for subjektiv vurdering. Den foreløpig gjeldende tolkningen av straffeloven § 27 antas å følge av HR-2021-797-A, som innebærer at det nå gjelder et krav til alminnelig uaktsomhet for å kunne ilegge foretaksstraff. Høyesteretts avgjørelse har blitt kritisert i juridisk teori, og har etter min vurdering ikke gått grundig nok gjennom EMDs praksis. Dette har ført til en tilsynelatende prinsipiell avgjørelse, som mangler en gjennomgående god rettskildemessig forankring.

Et overtredelsesgebyr er ikke straff etter norsk intern rett, men ansees allikevel som straff etter EMK. I lys av HR-2021-797-A er det drøftet i teorien om det objektive skyldkravet i overtredelsesgebyr bør forstås på samme måte som i foretaksstraffen. Selv om det fins holdepunkter som stemmer i retning av at det bør gjelde et tilsvarende krav om «mental link», er det lite som tyder på at overtredelsesgebyrene strider mot uskyldspresumsjonen eller legalitetsprinsippet. Etter en gjennomgang av rettskildene synes overtredelsesgebyrene å være

---

¹⁴⁵ *Salabiaku v. France*, no. 10519/83: Skyldpresumsjoner var tillatt så lenge medlemsstatene brukte disse innenfor «reasonable limits» tatt i betraktning «the importance of what is at stake», og tiltaltes muligheter til å forsvare seg. Det antas at dersom skyldpresumsjoner omfattes av bestemmelsen, omfattes også objektive straffbarhetsvilkår. Se avhandlingens pkt. 2.2.5.

underlagt den samme proporsjonalitetsvurderingen som følger av Salabiaku- og Janosevic-dommen. Ved illeggelse av overtredelsesgebyrer har siktede adgang til domstolsprøvelse i tråd med rettighetene etter EMK artikkel 6. Videre er overtredelsesgebyrene som administrative sanksjoner sjeldent av meget inngripende karakter, og det er ikke nærliggende å karakterisere reglene som sentral strafferett. Et overtredelsesgebyr er mindre stigmatiserende enn foretaksstraff. Samtidig foreligger det gode grunner gjennom hensynet til effektivitet og prosessøkonomi som gjør det nødvendig å kunne anvende overtredelsesgebyrer på en effektiv måte. Mange momenter taler for at overtredelsesgebyrer med objektive vilkår i det minste vil komme godt ut i den proporsjonalitetsvurdering som følger av EMD-praksis. I lys av rettskildene synes imidlertid administrative sanksjoner (herunder overtredelsesgebyrer) å måtte inneholde et krav om alminnelig uaktsomhet, hvor det åpnes for visse bestemmelser i særlovgivningen for objektive skyldvilkår på en nærmere bestemt proporsjonalitetsvurdering i tråd med EMD-praksis.¹⁴⁶

De største ringvirkningene vil i realiteten ligge hos forvaltningsorganene, som nå i større grad enn før har en mer omfattende vurdering når det kommer til deres adgang til å ilegge gebyrer for foretak. Samtidig vil den nye skyldvurderingen i mange tilfeller føre til samme utslag som i den gamle, objektive skyldvurderingen. Både foretaksstraff og overtredelsesgebyr inneholder krav til momenter som må tas i betraktning for å kunne anvende bestemmelsene, hvor graden av skyld ofte er et sentralt moment.

I påvente av nyere rettspraksis og en kommende lovendring vil rettstilstanden forbli noe uklar, og jeg håper i mellomtiden at denne avhandlingen kan være et bidrag til å gi overblikk over rettstilstanden på det nåværende tidspunkt.

---

¹⁴⁶ Prop. 81 L (2021-2022) veier tungt i retning av denne forståelsen av bestemmelsen.

Litteraturliste

Lover

- 1814 Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov
- 1902 Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven)
- 1967 Lov 10. Februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (Forvaltningsloven)
- 1991 Lov 20. juli 1991 nr. 66 om endringer i straffeloven m.m. (straffansvar for foretak)
- 1999 Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
- 2005 Lov 20. mai 2005 nr. 8 om straff (straffeloven)
- 2005 Lov 17. juni 2005 nr. 79 om akvakultur (akvakulturloven)

Traktater

- EMK Europarådets konvensjon av 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (Den europeiske menneskerettighetskonvensjon). Roma 1950.
- SP FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), vedtatt 16. desember 1966, ratifisert av Norge 13. september 1972

Forarbeider

- NOU 1989:11 Straffansvar for foretak

NOU 2003:15	Fra bot til bedring, Et mer nyansert og effektivt sanksjonssystem med mindre bruk av straff, 16. Mai 2003.
NOU 2019:5	Ny forvaltningslov, Lov om saksbehandlingen i offentlig forvaltning (forvaltningsloven), 14. mars 2019
Ot.prp.nr. 27 (1990-1991)	Om lov om endringer i Straffeloven m.m (straffansvar for foretak), 22. mars 1991
Ot.prp.nr. 90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven), 2. Juli 2004
Ot.prp.nr. 61 (2004-2005)	Om lov om akvakultur (akvakulturloven), 18. mars 2005
Ot.prp.nr. 22 (2008-2009)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28. (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning). 19. desember 2008.
Innst. O. nr. 72 (2004-2005)	Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven); Ot.prp.nr.90 (2003-2004), 5. april 2005.
Prop. 83 L (2012-2013)	Endringer i arbeidsmiljøloven mv. (Søksmålsrett for fagforeninger mv., overtredelsesgebyr og ufrivillig deltid), 15. mars 2013
Prop. 62 L (2015-2016)	Endringer i forvaltningsloven mv. (Administrative sanksjoner mv.), 19. februar 2016
Prop. 60 L (2017-2018)	Endringer i alkoholloven, atomenergiloven, folkehelseloven, legemiddeloven, lov om medisinsk utstyr, strålevernloven og tobakksskadeloven mv. (Overtredelsesgebyr mv.), 6. april 2018

Prop. 62 L (2018-2019)	Endringer i apotekloven, legemiddeloven og folketrygdloven (overtredelsesgebyr), 5. april 2019
Prop. 81 L (2021-2022)	Endringer i forvaltningsloven (skyldkrav ved administrativ foretakssanksjon og habilitetsreglenes anvendelse for statsråder), 8. april 2022

Rettspraksis

Rt. 1938 s. 411	Norges Høyesterett – Kjennelse av 18. Mai 1938
Rt. 1981 s. 745	Norges Høyesterett – Dom av 4. Juni 1981
Rt. 2000 s. 996	Norges Høyesterett – Dom av 23. Juni 2000
Rt. 2005 s. 833	Norges Høyesterett - Kjennelse av 24. Juni 2005
Rt. 2007 s. 1684	Norges Høyesterett – Kjennelse av 28. November 2007
Rt. 2009 s. 780	Norges Høyesterett – Dom av 12. Juni 2009
Rt. 2009 s. 1409	Norges Høyesterett – Dom av 12. November 2009
Rt. 2014 s. 620	Norges Høyesterett – Dom av 19. Juni 2014
Rt. 2014 s. 1161	Norges Høyesterett – Dom av 3. Desember 2014
Rt. 2014 s. 1292	Norges Høyesterett – Dom av 18. Desember 2014
HR-2011-1118-A	Norges Høyesterett – Kjennelse av 1. Juni 2011
HR-2021-2425-U	Norges Høyesteretts ankeutvalg – Beslutning av 8. Desember 2021
HR-2021-797-A	Norges Høyesterett - Dom av 15. April 2021
LB-2020-180443	Borgarting lagmannsrett – Dom av 24. August 2021
LB-2021-25070	Borgarting lagmannsrett – Dom av 10. Desember 2021

EMD-praksis

Salabiaku v. France	no. 10519/83, [7. Oktober 1988] ECLI:CE:ECHR:1988:1007JUD001051983
Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain	no. 10588/83; 10589/83; 10590/83, [6. Desember 1988] ECLI:CE:ECHR:1994:0613JUD001058883
Aannemersbedrijf Gebroeders Van Leeuwen B.V. v. Netherlands	no. 32602/96, [25. Januar 2000] ECLI:CE:ECHR:2000:0125DEC003260296
Janosevic v. Sweden	no. 34619/97, [23. Juli 2000] ECLI:CE:ECHR:2002:0723JUD003461997
Phillips v. United Kingdom	no. 41087/98, [5. Juli 2001] ECLI:CE:ECHR:2001:0705JUD004108798
K.-H.W. v. Germany	[GC] No. 97201/97, [22. Mars 2001] ECLI:CE:ECHR:2001:0322JUD003720197
Västberga Taxi Aktiebolag and Vulic v. Sweden	no. 36985/97, [23. juli 2002] ECLI:CE:ECHR:2002:0723JUD003698597
Jussila v. Finland	no. 73053/01, [23. November 2006] ECLI:CE:ECHR:2006:1123JUD007305301
Güven v. Turkey	no. 68694/01, [12. April 2007] ECLI:CE:ECHR:2007:0412JUD00686940
Sud Fondi S.r.l. and others v. Italy	No. 75909/01, [20. Januar 2009] ECLI:CE:ECHR:2009:0120JUD007590901
G. v. United Kingdom	[GC] no. 37334/08, [30. august 2011] ECLI:CE:ECHR:2011:0830DEC003733408
G.I.E.M S.r.l. and others v. Italy	no. 1828/06, [28. juni 2018] ECLI:CE:ECHR:2018:0628JUD000182806

Kangers v. Latvia	no. 35726/10, [14. Mars 2019] ECLI:CE:ECHR:2019:0314JUD003572610
Ulemek v. Serbia	No. 41680/13, [2. Februar 2021] ECLI:CE:ECHR:2021:0202DEC004168013
Busuttil v. Malta	no. 48431/18, [3. Juni 2021] ECLI:CE:ECHR:2021:0603JUD004843118

Litteratur

Andenæs (2004)	Andenæs, Johs., Matningsdal, Magnus & Rieber-Mohn, Georg Fredrik, <i>Alminnelig strafferett</i> . 5. utgave, Oslo, Universitetsforlaget 2004.
Eskeland (2006)	Eskeland, Ståle. <i>Strafferett</i> . 2. utgave. Oslo, Cappelen Damm akademisk 2006.
Eskeland (2013)	Eskeland, Ståle. <i>Strafferett</i> . 3. utgave. Oslo, Cappelen Damm akademisk 2013.
Eskeland (2017)	Eskeland, Ståle, <i>Strafferett</i> . 5. utgave. Oslo, Cappelen Damm akademisk 2017
Høivik (2005)	Høivik, Knut. <i>Er det hensiktsmessig med både overtredelsesgebyr og foretaksstraff som sanksjon ved samme brudd på konkurranseloven?</i> Universitetet i Bergen, Håkonarmål, 2005
Høivik (2012)	Høivik, Knut. <i>Foretaksstraff: en analyse av ansvarskonstruksjonen og dens historiske, rettspolitiske og moralske forutsetninger</i> , Oslo, Cappelen Damm akademisk 2012.
Høivik (2021)	Høivik, Knut. <i>Foretaksstraff og korrupsjon</i> , Utredning for justis- og beredskapsdepartementet, mai 2021.

Artikler

- Hika (2010) Hika, Gemetchu, *Objektivt straffansvar – unntak fra skyldkravet i norsk strafferett og forholdet til uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 (2)*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, vol. 123, 3/2010.
- Skoghøy (2014) Skoghøy, Jens Edvin A., *Forvaltnings sanksjoner, EMK og Grunnloven*, Jussens venner vol. 49, 2014
- Rui (2018) Rui, Jon Petter, *Fra menneskerettighetsdomstolen – ingen straff uten skyld (nulla poena sine culpa) G.I.E.M. S.R.L. Og andre mot Italia, søkenummer 1828/06, storkammerdom 28. juni 2018*, Tidsskrift for strafferett, 2018/3
- Emberland (2022) Emberland, Marius, *Stiller EMK nå krav om skyld ved straff? – Merknader til Høyesteretts dom 15. april 2021 (HR-2021-797-A)*, Lov og rett, vol. 61, utg. 2, 2022
- Tadros & Tierney (2004) Victor Tadros og Stephen Tierney, *The Presumption of Innocence and The Human Rights Act*, Modern Law Review, vol. 67, issue 3, 2004

